

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

ПІДТРИМКА РОСІЄЮ АНТИДЕМОКРАТИЧНИХ РЕЖИМІВ ЛАТИНСЬКОЇ
АМЕРИКИ, ЯК ЧИННИК У ГЛОБАЛЬНІЙ ГЕОПОЛІТИЦІ

за спеціальністю – 106 Географія
за освітньо-професійною програмою – Економічна географія
спеціалізація – Географічне країнознавство, політико-географічні та міжнародні
дослідження
на здобуття освітнього ступеня: Бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра
здобувачки денної форми
навчання
IV курсу
Зеленська Тетяна

Науковий керівник:
канд.геогр.н., доц.

Стафійчук В.І.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ..5	5
1.1. Політичний режим як предмет політичної географії.....	5
1.2. Основні різновиди і характеристики політичних режимів.....	9
1.3. Методологічні основи.....	14
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ.....18	18
2.1. Особливості деколонізації.....	18
2.2. Форма правління як передумова формування авторитарних і тоталітарних режимів.....	21
2.3. Авторитарні і тоталітарні режими регіону у ХХ столітті.....	25
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ РОСІЇ У ПІДТРИМЦІ ТА ВСТАНОВЛЕНІ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ.....30	30
3.1. Роль Росії у підтримці та встановленні авторитарних режимів у Республіці Венесуелі.....	30
3.2. Роль Росії у підтримці та встановленні авторитарних режимів у Республіці Кубі.....	36
3.3. Роль Росії у підтримці та встановленні авторитарних режимів у Республіці Нікарагуа.....	43
ВИСНОВКИ.....50	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....53	53
ДОДАТКИ.....59	59

ВСТУП

Актуальність теми: У сучасному світі авторитаризм дедалі частіше виступає як альтернатива демократичному розвитку, особливо в регіонах, які історично зазнавали політичної нестабільності та зовнішнього впливу. Підтримка Росією антидемократичних режимів на глобальному рівні є важливою складовою її політики. Діяльність РФ не лише сприяє збереженню авторитарних режимів, але й створює додаткові загрози для регіональної стабільності, прав людини та демократичного розвитку. У зв'язку з поглибленням глобальної політичної поляризації та зростанням конфліктів, вивчення зовнішньополітичної ролі Росії у Латинській Америці дозволяє краще зрозуміти новітні механізми впливу в умовах багатопольного світу. На тлі війни Росії проти України, а також зростання напруженості у відносинах Росії з Заходом, її діяльність у Латинській Америці набуває ще більшої ваги. Аналіз цих процесів дозволяє краще зрозуміти сучасну геополітичну динаміку та ризики, пов'язані з поширенням антидемократичних тенденцій у світі.

Об'єкт дослідження: територіально-політичні системи (ТПС) країн Латинської Америки, зокрема Венесуели, Куби та Нікарагуа.

Предмет дослідження: особливості розвитку ТПС Венесуели, Куби та Нікарагуа у процесі формування авторитарних режимів і визначення загального впливу на їх підтримку СРСР та РФ, зокрема, в державній політиці у відповідних країнах.

Мета дипломної роботи: Дослідження впливу РФ у підтримці та встановленні антидемократичних режимів у країнах Латинської Америки.

Завдання роботи:

- охарактеризувати особливості деколонізації, як причини встановлення авторитарних режимів;

- охарактеризувати загальний розвиток політичних режимів регіону у XIX сторіччі;
- дослідити авторитарні режими XX століття;
- охарактеризувати кейси авторитарних диктатур, які підтримувалися СРСР;
- дослідити та порівняти вплив РФ на розвиток авторитаризму в регіоні.

Структурно робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, 1 додатка, містить посилання на 78 джерел та викладена на 60 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Політичний режим як предмет політичної географії

Політична географія як окремий науковий напрям сформувалася у другій половині XIX ст. У цей період, географічні дослідження фокусувалися на проявах взаємодії людини і природи, а географічний детермінізм слугував ідеальним теоретичним тлом для розвитку політико-географічних вчень [1]. Засновником цієї дисципліни вважається Фрідріх Ратцель, який у своїй праці «Політична географія» розглядав державу, як біологічний організм. Він вважав, що держава повинна нарощувати та розвивати свої спроможності за рахунок розширення своєї території. На ідеях Ф. Ратцеля та його сучасників формується перша велика течія політичної географії – класична геополітика (А. Меген, Р. Челлен, Х. Маккіндер, К. Гаусгоффер та ін.). Паралельно, на працях А. Геттнера, К. Ріттера, І. Боумена та Р. Хартшорна формувалася хорологічна концепція, що передбачала вивчення географічного простору як самодостатнього об'єкту, приділяючи першочергову увагу його структурі та взаємодії між компонентами. Саме на цих засадах сформувалося уявлення про територіально-політичні системи (ТПС), як генералізовану модель об'єкта вивчення політичної географії [2]. Найбільш поширеною формою ТПС є держава, а отже різноманітні виміри державознавства також потрапили у поле зору політичної географії. Яскравим представником цього напрямку став І. Боумен, чия праця «Новий світ: проблеми політичної географії» стала еталонним зразком політико-географічного країнознавства.

Ідеї класичної геополітики та географічного детермінізму використовувалися ідеологами територіальних експансій у першій половині XX ст., зокрема праці К. Гаусгофера надихали лідерів німецького рейху щодо розширення життєвого простору Німеччини [2]. Зрозумілим наслідком цього став негласний бойкот цього напрямку політичної географії представниками західної академічної спільноти після поразки гітлерівської Німеччини у Другій

світовій війні та на тлі загального тренду деколонізації і демонтажу імперій. Тож у середині ХХ ст. хорологічна концепція стає домінуючою, і предмет дисципліни здебільшого починає охоплювати питання державної території, кордонів, столиць, типів державного устрою тощо.

З 1970-их рр. хорологічний підхід втрачає популярність як науковий напрям. Описові географічні знання про держави вважалися достатньо повними, а проблемні питання державоустрою здебільшого потрапляли у фокус політичних наук. Географія все більше вивчала елементи політичної карти на просторових рівнях нижче або вище за державний. Наголос на політичному житті поза виміром державних інституцій ліг в основу нових напрямів політичної географії у другій половині ХХ ст. – радикальної (і згодом критичної), біхевіористичної, геополітики постмодерну. Спільною рисою цих напрямів була спроба актуалізувати просторову проблематику у рамках критичних соціальних теорій. Паралельно розвивався більш традиційний, позитивістський напрям – електоральна географія [3].

Попри значне різноманіття теоретичної бази політичної географії, її прикладні аспекти визначалися фактичними подіями на політичній карті світу, охоплюючи проблеми формування державних територій, міждержавних відносин, територіальних конфліктів та суперечок, внутрішнього політичного життя держав, змін державних кордонів, глобальних та регіональних геополітичних протистоянь. Холодна війна обумовила поділ держав світу на два великих табори – капіталістичні та соціалістичні країни. Водночас, окрім економічної ідеології, західний (капіталістичний) світ ідентифікував себе як вільний, демократичний, тобто такий, де права і свободи людини є першочерговою цінністю та пріоритетом державної політики. Після падіння «Залізної завіси», ідеологічна конфронтація між державами світу відійшла у минуле, а на перший план вийшло протистояння демократичних та авторитарних режимів. Відповідно, вивчення, типологія та аналіз різних політичних режимів також увійшли у предметне поле і стали одним із напрямів політичної географії.

Більшість досліджень щодо теорії та типології авторитарних (диктаторських), тоталітарних і демократичних режимів здійснювалися у рамках політологічної проблематики, а саме у контексті порівняльного державознавства (Comparative Politics, Comparative Government). Яскравими прикладами можна вважати праці Х. Лінца [4], П. Брукера [5], Е. Епплбом [6] та ін. Водночас, характер феномену політичних режимів та підходи до їх вивчення невідривно пов'язані з просторовими аспектами, а саме поширенням тих чи інших режимів [7], географією підтримки в межах окремої країни [8], географічними чинниками, що впливають на формування режимів [9, 10]. Монографічні дослідження політичних режимів окремих країн стали типовою проблематикою політико-географічних досліджень впродовж останніх десятирічч (наприклад, у працях Н. Коха [11] та В. Копечека [12]).

Методологічний апарат політичної (та ширше – суспільної) географії дозволяє глибше зрозуміти специфіку та особливості формування, підтримки, консолідації та падіння різних політичних режимів, детальніше проаналізувати конкретні чинники, що сприяють підтримці або опозиції до режиму, дає змогу зібрати ширший емпіричний матеріал для узагальнень та побудови концепцій, що можуть мати ширше політологічне та соціологічне значення.

У даній роботі пропонується простежити підтримку урядом РФ (одна із провідних світових автократій та країна, що відома «експортом» авторитаризму) авторитарних режимів у країнах Латинської Америки. Актуальність даної теми обумовлюється тим фактом, що після падіння СРСР РФ здійснювала «експорт» авторитаризму переважно на пострадянському просторі, серед колишніх радянських республік. Тенденції останніх двох декад свідчать про спроби суттєво розширити географію підтримки авторитарних режимів з боку РФ, у т. ч. і у країнах, що не входили до безпосередньої сфери впливу СРСР (як, приміром, Венесуела). Розуміння геополітичної ситуації довкола світової мережі авторитарних режимів є вкрай важливим для відстоювання національних інтересів України на міжнародній арені, адже російсько-українська війна повною

мірою може вважатися локальним проявом глобальної війни автократій проти вільного світу.

1.2. Основні різновиди і характеристики політичних режимів

Перші погляди щодо природи відносин між владою та громадянами сформувалися ще у Давній Греції. Платон та Аристотель описали варіанти розподілу влади в державі, характеризуючи суспільно сприятливі та несприятливі їх варіації. Так одноосібна влада, за давньогрецькими уявленнями, могла набувати форми монархії або тиранії, влада меншості – аристократії, тимократії або олігархії, влада більшості – політії або демократії (при цьому демократія сприймалася не завжди як найкраща форма, адже у Аристотеля демократія характеризувалася пріоритетом інтересів бідніших верств суспільства, що не сприяло державному розвитку). Полібій виділяв окрему, найгіршу форму народовладдя, при якій суспільством керує політично несвідомий натовп під впливом емоцій, а фактична влада належить демагогам – людям, що своєю риторикою здатні грати на настроях народних мас. Проте згодом, у європейській політичній історії починаючи з доби Середньовіччя і до Нового часу проблема відносин між громадянами та державою втратила актуальність.

Власне термін «політичний режим» з'являється у лексиконі сучасних політичних наук з кінця XIX ст., із праці французького автора А. де Токвіля «L'ancien régime et la révolution» [13]. Токвіль використав цей термін для характеристики монархічної та республіканської влади у Франції, а також, пізніше для порівняння урядової моделі у Франції та США. Ще одним відомим твором є «Про демократію в Америці» [14]. Тривалий час, термін «політичний режим» був синонімічним із поняттям «форма правління», адже на той час республіканська форма організації державної влади була новітнім трендом, що лише починав поширюватися на політичній карті світу, а республіканські ідеї ототожнювалися із процесами демократизації. Саме у такому розумінні вживає термін «політичний режим» і М. Дюверже [15], відомий своїм доробком у теорії соціального вибору та вивченні політичних структур.

Проте з середини ХХ ст. політичні режими потрапляють у поле активних політологічних дискусій у дещо іншому значенні – як системи відносин між урядом та громадянами з точки зору рівня громадянських свобод. У цей період у країнах Заходу відбулося усвідомлення того факту, що не так важлива інституційна форма організації державної влади, скільки характер і спрямування відносин між цими інститутами та громадянами, а також що траєкторії політичного розвитку країн світу можуть мати різне спрямування навіть за умови республіканської, формально «народної» форми правління. Прикладами таких різноспрямованих траєкторій могли слугувати ціла низка фашистських та комуністичних режимів у Європі та світі, що контрастували із демократичними країнами, котрі у свою чергу могли мати як республіканську, так і монархічну форми правління.

Тож у другій половині ХХ ст. з'являється низка робіт, присвячених вивченню та типізації сучасних політичних режимів, поясненню їх природи та причин і факторів їх становлення. До найбільш відомих можна віднести праці Б. Мура [9] та Х. Лінца і А. Степана [16]. Новий виток популярності тематика політичних режимів та їх типізації отримала вже у 1990-их та на початку 2000-их років (Х. Лінц [4], Л. Даймонд [17], Е. Джентіле [18], П. Брукер [5], Е. Епплбом [6]). Цікавим узагальненням щодо типологій політичних режимів стала публікація бельгійського дослідника Й. Ван ден Боша [19].

Слід зауважити, що окрім академічної спільноти типізації режимів країн світу приділяють увагу низка всесвітньо відомих неурядових організацій, зокрема американська Фрідом Хаус (Freedom House), британський Аналітичний центр журналу Економіст (The Economist Intelligence Unit), шведський Інститут Ві-Дем (V-Dem Institute) при Гетеборзькому університеті, німецький аналітичний центр Бертельсманн Стіфтунг (Bertelsmann Stiftung) та ін. Здебільшого, ці організації ставлять за мету пропагування демократичного шляху розвитку і оцінюють країни світу за рівнем розвитку демократичних інститутів та/або свобод, і відповідно оцінюють ті чи інші режими.

У сучасному порівняльному державознавстві та політичній географії найбільш поширеними підходами до систематизації політичних режимів є типологія авторитарних та тоталітарних режимів Х. Лінца [4], а також уявлення про характер та якість демократичних режимів сформульовані Л. Даймондом [17].

Х. Лінц приділяє першочергову увагу так званим недемократичним режимам. Виділяючи близько семи підтипів таких режимів, принципово важливим є поділ їх на **авторитарні** та **тоталітарні**. Під авторитарними режимами маються на увазі такі моделі розподілу влади у державі, при яких політичний контроль сконцентрований в руках одного лідера або обмеженого кола осіб, але при цьому наявні певні умовні межі поширення влади, а також обмежений рівень культурного, релігійного та економічного плюралізму. Щоправда, елементи плюралізму не поширюються на політичну активність і позбавлені можливості створювати конкуренцію за владу.

Тоталітарні режими також характеризуються концентрацією державної влади у руках обмеженого кола осіб або у одного лідера. Проте, на відміну від авторитарних, ця влада практично не має меж. Урядовий контроль охоплює усі сфери буття суспільства, включно із економікою, релігією та культурою. Для тоталітарних режимів типовою є уніфікуюча ідеологія, що має гуртувати суспільство і виступає інструментом так званої політичної мобілізації мас. Якщо для авторитарних режимів достатньо мовчазної згоди більшості, що не заперечує проти політичної гегемонії правлячої еліти, то тоталітарні режими прагнуть забезпечувати всезагальну активну підтримку своєї влади. Власне звідси і походить назва – режим тотальної держави.

Натомість, Л. Даймонд приділяв увагу демократичним режимам і описував параметри, які визначають якість демократичних відносин у державі. До таких характеристик він відносив свободу, верховенство права, вертикальну підзвітність влади, респонсивність уряду (здатність реагувати на суспільні запити), рівність, можливості участі у політичному житті, конкуренція і горизонтальна відповідальність. Фактично, саме за цими параметрами (хоча з

різними наголосами), оцінюють рівень демократичності (або недемократичності) політичних режимів згадані вище неурядові аналітичні організації. Одним із найпоширеніших підходів до оцінки рівня демократизації країн є методика аналітичного центру журналу Економіст, що публікує щорічні індекси демократизації EIU. У додатку А наведено дані щодо рівня розвитку демократії за цим показником для країн Латинської Америки.

Окремо варто зазначити особливий вид політичних режимів, що притаманний багатьом країнам, що розвиваються і є поширеним у латиноамериканських країнах – це тип гібридних режимів (також їх називають «фасадними демократіями», «недосконалими демократіями», «неконсолідованими демократіями»). Такий тип режимів характеризується наявністю окремих, часто поверхневих атрибутів демократичного суспільства, як то регулярні вибори, наявність ЗМІ, кількох формально конкуруючих партій тощо. Проте для таких режимів характерною є фактична відсутність політичної конкуренції і різний рівень переслідувань і репресій з боку чинної влади по відношенню до політичних опонентів, які прагнуть цю конкуренцію створити.

З практичної точки зору, різні методики, що оцінюють індекс демократизації і відносяться до так званих континуальних типологій дають доволі непогане уявлення про характер політичного режиму у тій чи іншій країні [19].

Згідно індексу демократизації EIU, серед країн Латинської Америка до сформованих демократій можна віднести Уругвай та Коста-Рику. З недосконалою демократією виділяють Аргентину, Бразилію, Чилі, Колумбію, Домініканську Республіку, Гайану, Панаму, Суринам, Ямаїку. Мексика, Перу, Гватемела, Еквадор, Болівія, Сальвадор, Парагвай, Гондурас країни, що можуть бути віднесені до категорії гібридних режимів. До країн із явними ознаками авторитаризму можна віднести Гаїті, Венесуелу, Нікарагуа та Кубу. Елементи тоталітаризму присутні у Венесуелі, Кубі та Нікарагуа. Про це свідчить повний контроль над ЗМІ, відсутність свободи слова, монополізація влади,

переслідування опозиції, знищення незалежних інституцій, особливо в Нікарагуа [20].

1.3. Методологічні основи

Завершення «Холодної війни», падіння Берлінського муру та дезінтеграція соціалістичної системи були сприйняті багатьма оглядачами як триумф ліберальної демократії та ринкової економіки, що стали загальноновизнаною нормою суспільного буття. Водночас, нині ми спостерігаємо тренд згортання демократії та посилення авторитаризму у багатьох країнах світу, що свідчить про передчасність тези Ф. Фукуями щодо «кінця історії». Серед низки чинників, що впливають на «ренесанс» авторитарних режимів, не останню роль відіграє цілеспрямована політика низки активних світових акторів, що намагаються не лише зберігати власні авторитарні режими, але і прагнуть пропагувати, поширювати та підтримувати подібні режими у інших частинах світу. Більше того, зараз можна говорити, що світ вступає у нову біполярну фазу. Лише тепер замість політико-економічних ідеологій капіталізму та соціалізму змагаються політичні ідеології демократії та авторитаризму.

Російська Федерація відкрито виступила як опонент країнам Заходу на Мюнхенській конференції з безпеки у 2007 р., де президент РФ Владімір Путін оголосив розпад СРСР найбільшою геополітичною катастрофою ХХ ст. Попри не дуже зрозумілу риторику про загрози, що буцімто виходять від країн Заходу, а саме від блоку НАТО по відношенню до РФ, події наступних років продемонстрували, що за допомогою цих наративів керівництво РФ прагне обґрунтувати експансіоністські плани по відновленню власного імперського впливу.

Вторгнення у Грузію у 2008 р., а також в Україну у 2014, окрім суто імперського виміру мало іще один: і у Грузії у 2003 р., і в Україні, спочатку у 2004, а потім у 2014 рр., відбулися народні протести, що призвели до усунення авторитарної влади з подальшою спробою провести демократичні реформи. Для російського режиму прецеденти успішних народних повстань, що призвели б до суспільно позитивних наслідків були першочерговою загрозою. Тож подальші

вторгнення, на нашу думку, потрібно розглядати саме у такому аспекті. На користь такої тези свідчить і активна діяльність РФ на міжнародній арені по дискредитації будь-яких народних протестів проти авторитарних режимів, зокрема у ході так званої «Арабської весни» чи то під час спроби повалення режиму Н. Мадуро у Венесуелі. Так саме РФ допомогла сирійському режиму Б. аль-Асада втриматися при владі у 2012 р. та Н. Мадуро у 2019, перешкоджає стабілізації та врегулюванню ситуації у Лівії, де було повалено режим М. Каддафі, а також за допомогою приватних військових компаній підтримує диктатури у низці країн Африки. Саме цим обумовлюється як науковий, так і прикладний інтерес до теми підтримки РФ авторитарних режимів у країнах світу.

У даній роботі досліджується регіон Латинської Америки, адже тут найкраще можна простежити еволюцію зовнішньої політики спочатку СРСР, а згодом РФ у контексті біполярного протистояння Москви і країн Заходу. Те, що попри зміну загальносвітового контексту, попри відхід у минуле ідеологічного протистояння соціалізму та капіталізму, діяльність московських еліт по підтримці деструктивних режимів у віддалених регіонах світу триває.

Методологічно, дана робота являє собою монографічне кейс-дослідження впливу зовнішньої політики РФ на підтримку авторитарних режимів у країнах Латинської Америки. За допомогою історико-географічного та порівняльного аналізу кейсів, розкриваються особливості становлення авторитарних режимів окремих країн Латинської Америки, а також простежується характер співпраці та підтримки цих режимів з боку СРСР впродовж ХХ ст. та РФ у ХХІ ст. При цьому наголос робиться як на загальному історико- та культурно-географічному середовищі, що сприяло формуванню загальної культури кавуділізму та схильності до авторитаризму як наслідок колоніальної та постколоніальної історії регіону, так і на впливі спочатку «Холодної війни», а згодом «експорту» авторитаризму з боку РФ, що прагне запобігти процесам демократизації у Латинській Америці.

Відповідним чином побудована і структура роботи – у другому розділі розкриваються особливості колонізації та деколонізації країн Латинської

Америци, виявляються передумови, що сприяли поширенню авторитаризму на початку та в середині ХХ ст. Третій розділ аналізує та порівнює найбільш яскраві кейси авторитарних диктатур, що отримували найбільшу підтримку з боку СРСР та згодом РФ. Таким чином, на нашу думку, нам вдалося відокремити притаманні самому регіону чинники політичного розвитку від зовнішнього впливу, а також продемонструвати відмінності між зовнішньополітичною підтримкою соціалістичних режимів у часи Холодної війни та авторитарних режимів у ХХІ ст.

Методологічно робота спирається на загальні підходи до політико-географічного аналізу світових макрорегіонів, сформульовані у працях В. Стафійчука [21] та Б. Яценка [22]. Визначення та характеристику різних форм недемократичних режимів проведено на основі праць Х. Лінца [4] та Л. Даймонда [17]. Джерелами фактичних даних стали довідкові та енциклопедичні видання, матеріали урядових ресурсів окремих країн Латинської Америци і дані міжнародних організацій.

Висновки до першого розділу

Політична географія сформувалася як окремий науковий напрям у другій половині ХІХ ст. і з часом еволюціонувала від географічного детермінізму до сучасних критичних і постмодерних підходів. Однією з ключових тем досліджень стали політичні режими та їх просторові прояви. У сучасному світі спостерігається нове глобальне протистояння між демократіями та автократіями, де Російська Федерація відіграє активну роль у підтримці авторитарних режимів. Особливо це помітно у Латинській Америці, де РФ намагається впливати на політичну ситуацію через підтримку антизахідних урядів. Така політика становить виклик для демократичного світу й актуалізує потребу в геополітичному аналізі. Для України розуміння цих процесів є важливим для ефективного захисту національних інтересів на міжнародній арені. Методологічно, робота являє собою географічне кейс-дослідження і спирається

на використання порівняльно- та історико-географічних методів з акцентом на комплексному аналізі суспільно-географічного середовища досліджуваних країн.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

2.1. Особливості деколонізації Латинської Америки

Після трьох століть колоніального правління в Америці відбувалася хвиля боротьби за незалежність. Колоніальні імперії – Британська, Іспанська, Португальська та Французька поступово втрачали свій вплив у регіоні. Внаслідок Американської війни за незалежність (1775-1783) Британська імперія втратила контроль над Північною Америкою, що дало поштовх до подальших визвольних рухів. На тлі війни з Наполеоном на Піренейському півострові, послабився вплив Іспанської корони у заморських територіях. Відсутність стабільної центральної влади та економічна криза активізували масові рухи за незалежність у регіоні. Іспано-американська війна за незалежність тривала 1808-1833 роки, тоді Іспанія втратила майже всі свої колонії, окрім Куби та Пуерто-Рико. Після низки війн 1898 році Куба стає незалежною державою. Проте після американського втручання відбувається окупація Куби. США здобувають контроль над Пуерто-Рико, островом Гуам і Філіппінськими островами, що означало остаточну втрату Іспанією її колоніальної присутності в Америці та Тихоокеанському регіоні [23].

Процес деколонізації Латинської Америки пов'язаний значною мірою з економічним та політичним розвитком держав колонізаторів. Відповідно до книги «Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності» Дарона Аджемоглу та Джеймса Робінсона, можна зробити висновок, що війни за незалежність спричиненні не лише послабленням влади на метрополію, а й економічним занепадом держави [24]. На думку авторів, поки держава та інституції не обслуговують усіх, а лише експлуататорську еліту, дуже важко досягти економічного розвитку для всієї нації. Також вони наголошують на важливості інституції, визначаючи їх набором формальних і неформальних правил та механізмів примушення індивідів до виконання цих правил, які існують у суспільстві, поділяючи інституції на дві великі групи: політичні та

економічні. В свою чергу, економічні поділяються на інклюзивні та екстрактивні інститути. Інклюзивні економічні інститути захищають права власності усіх верств суспільства (не лише еліти) та не допускають необґрунтованого відчуження власності, що дозволяє усім громадянам вести економічну діяльність з метою отримання прибутку. Екстрактивні інститути виключають значні верстви населення з розподілу доходів від власної діяльності. Вони перешкоджають усім, крім еліти, отримувати вигоду від участі в економічних відносинах та забирати майно у місцевого населення.

Іспанська колонізаційна модель в Латинській Америці не була спрямована на розвиток нових економічних чи політичних структур. А навпаки за мету ставила забезпечити видобутку ресурсів (золота, срібла) задля збагачення корони та обмеженої колоніальної еліти. В основі колоніального устрою лежали глибокі ієрархічні, авторитарні та монополістичні механізми контролю. Інститути *енком'єнда* і *міта*, запроваджені колонізаторам надавали право на експлуатацію праці місцевого населення. Такі інституційні структури створювали умови для системного насильства, нерівності та відсутності економічних стимулів у широких верств населення. Економічна активність була централізованою, жорстко контрольованою, а можливості для підприємництва чи соціального просування були вкрай обмеженими.

Ще одним аспектом іспанської моделі колонізації була торгівельна монополізація. Уся зовнішня торгівля з колоніями контролювалася через вузьке коло купців у Севільї. Заборонялася не лише торгівля з іншими державами, а й вільна торгівля між самими колоніями: купець з колонії Нової Іспанії (сучасна Мексика) не міг торгувати безпосередньо з кимось у Новій Гранаді (сучасна Колумбія). Ці обмеження на торгівлю зменшували її економічне процвітання та її потенційні вигоди (які Іспанія могла б отримати від торгівлі з іншою імперією). Проте такі обмеження здавалися привабливими, адже вони гарантували безперервний приплив срібла й золота до Іспанії. Її експлуатаційні економічні інститути були прямим наслідком утвердження абсолютизму на відміну від Англії, де відбулося формування плюралістичних політичних інституцій, які в

подальшого забезпечили розвиток централізованої держави та призвели до індустріалізації регіону. Через відсутність інклюзивних інституцій в Іспанській імперії, не було забезпечено економічну мобільність, правовий захист приватної власності та політичну участь всіх верств населення, яке вплинуло на формування соціальної нерівності та затримало процес індустріалізацію регіону на багато років.

Незважаючи на здобуття незалежності, зміну форм правління закладені екстрактивні інститути під час колонізації негативно вплинули на розвиток Латинської Америки, перетворивши його на економічно та соціально відсталий регіон.

2.2. Форма правління як передумова формування авторитарних і тоталітарних режимів

Протягом десятиліть після здобуття незалежності проблемою з якою стикалися лідери багатьох латиноамериканських країн було забезпечення легітимності урядів. У цьому відношенні перехід від колоніального минулого був довгим та травматичним. В іберійській політичній системі влада та авторитет належали монарху, лише він мав владу над церквою, військовими, суспільством та колоніями. Представницький уряд і концепція народного суверенітету не були притаманні іберійській політичній культурі. Після усунення іспанського короля, а разом з ним і кінцевого джерела політичної легітимності, креольським елітам довелося знаходити нові основи для побудови системи управління, які їхні співвітчизники прийняли б і поважали. Латиноамериканські лідери втілили та адаптували моделі влади з Європи та США, створивши республіки. Це не лише допомогло виправдати їхнє відокремлення від Іспанії, але дозволило латиноамериканським елітам спробувати наслідувати приклад країн таких як Велика Британія, Сполучені Штати Америки та Франція. Багато представників вищих класів латиноамериканського суспільства визначали політичні інститути як джерело економічного прогресу, які ці країни переживали. Водночас зусилля щодо впровадження цих політичних систем призвели до поширення нових просвітницьких концепцій заснованих на раціональності. Вплив просвітництва відчувався у створенні конституцій. Перші конституції були створені в Чилі та Новій Гранаді у 1812 році. В них було закріплено права на свободу, безпеку, власність та рівність. Через боротьбу еліт одна з одною ліберальні конституційні уряди не працювали. Лідери прагнули створити центральний уряд, який закріплювався тогочасною конституцією. Такі нововведення не були відмовою від іноземних моделей, а навпаки зміни відбулася з еволюцією європейської політичної думки. Загальна тенденція державотворчості характеризувалися ухилом у бік більш консервативних ідей Ш.-Л. Монтеск'є та Дж. Бенґама замість ліберальних – Ж. Руссо [23].

Спочатку еліти хотіли створити більш могутні держави, щоб отримати визнання з боку Європи, в якій на той час домінували антиреспубліканські настрої. Оскільки досягти політичної стабільності було важко, багато латиноамериканських лідерів почали розглядати створення централізованої держави як інструмент проти політичних та громадянських заворушень. Деякі країни розглядали монархію як еталонну форму правління. Лідери Аргентини та Чилі вбачали потребу у запровадженні конституційної монархії з європейським королем на чолі задля забезпечення стабільності в країнах. На той час за формою правління Мексика була імперією, а Бразилія конституційною монархією (з відносною стабільністю). В Перу Сімон Болівар та генерали, які служили під його керівництвом наслідували модель наполеонівської держави. Модель базувалася на могутності довічного президента та спадкового чи довічного сенату, нагадувавши структури конституційної монархії з республіканськими елементами, які ніколи не були втілені. Слід зазначити, режим, що панував у Перу був створений іспанськими лібералами в 1812 році. Латиноамериканці стикалися з великими труднощами у пошуку відповідних європейських монархів для правління своїми країнами. Місцева еліта не мала необхідної влади, щоб бути визнаними монархами. Тому республіка була найпоширенішою формою правління напочатку XIX сторіччя на території сучасної Латинської Америки.

Але написаних конституцій було недостатньо для забезпечення порядку в нових країнах регіону. В період з 1825-1850 роки Латинську Америку охопила хвиля політичної нестабільності. Національні уряди швидко змінювалися в країнах, що підтверджувало слабкість та неефективність політичних систем, які формувалися. Так у Мексиці з 1825-1855 рік відбулося 48 змін у національній виконавчій владі. Тоді автори ж конституцій порушували викладені в них правила, щоб отримати або зберегти контроль над урядами. Недотримання законодавства та застосування сили стали звичайними елементами політики. Слід зазначити, що в кінці 1830 років починали формуватися спільноти, які підтримували ліберальну або консервативну ідеологічну течію. Спільноти не були масовими політичними партіями в сенсі XX століття, вони були фракціями

еліти. Проте групи ремісників, селян підтримували ті чи інші сторони політичних протистоянь, сподіваючись таким чином просувати власні інтереси.

Внаслідок жорстокої боротьби у ході визвольних війн відбулася істотна мілітаризація по всьому латиноамериканському регіону. Якщо у Мексиці та Перу влада лишалася у руках військових еліт на основі регулярних професійних армій, то в інших країнах політичний вплив професійних військових був зведений до мінімуму. Часто реальна влада знаходилася в руках стихійно озброєних груп громадян або окремих військових лідерів. Період правління цих лідерів увійшов в історію під назвою період каудилізму. *Каудильйо* – авторитарні лідери, в чиїх руках зосереджувалася військова та політична влада [25]. Вони приходили до влади завдяки насильницьким методам: нав'язуючи культ власної особистості, контроль над озброєними послідовниками та створюючи стратегічні союзи з елітою. У сільській місцевості були відсутні державні інституції. Там панували насильство та анархія, тому каудильйо міг нав'язувати власні ідеї для досягнення власних цілей. Окрім збільшення матеріального становища, вони прагнули посилити свій контроль над регіонами країни. Задля забезпечення легітимності влади *каудильйо* називали себе Президентами республік. Незважаючи на встановлені конституцією формальних обмежень президентської влади та строків її здійснення, *каудильйо* мали можливість змінювати або порушувати ці правила задля збереження влади [26].

Деякі авторитарні лідери намагалися запровадити «інтегративні диктатури». Для диктатури характерним було забезпечення гегемонії центрального уряду. Представниками цього типу політичного лідерства були Хуан Мануель де Росас в Аргентині, Дієго Порталес у Чилі автор політичної моделі, що зберігалася протягом ста років, та Порфірію Діас у Мексиці. Хуан Росас і Порфірію Діас мали військове походження та продовжували активно використовувати збройні сили як інструмент утримання влади та забезпечення внутрішнього порядку [27]. В багатьох республіках паралельно з авторитарною формою влади розвивалися олігархічна. На тлі другої хвилі індустріалізації у Європі та США відбулося зростання попиту на природні ресурси, що

актуалізувало економічний потенціал Латинської Америки як сировинної бази. Це стимулювало регіональні еліти до активного впровадження експортно орієнтованої економічної моделі як засіб інтеграції у світову систему поділу праці. Поліпшення економічного становища впливало на забезпечення політичної стабільності в деяких державах. У 1876–1911 роки до влади прийшов Порфіріо Діас, який розпочав свою кар'єру як ліберал, а закінчив як диктатор. Увійшовши в історію як один з основних представників *каудильйо*. Він маніпулював політичними структурами своєї країни, щоб забезпечити собі та своїм союзникам збереження влади. Режим був яскравим прикладом авторитарного режиму в поєднанні з олігархічним. Головними завданнями уряду було будівництво залізниць, експлуатація сільського населення, придушення народних організацій та поліпшення економічного становища еліт. Слабкі національні держави, поширення олігархічних республік та продовження каудилізму були характерні для ХХ сторіччя в Латинській Америці [28].

2.3. Авторитарні і тоталітарні режими регіону у ХХ столітті

На початку ХХ століття в країнах Латинської Америки набувають поширення диктатури. Передумовами їх появи можна вважати відсутність демократичних інститутів, поширення культури каудилізму та несприятливе економічне становище. *Таблиця 1* дає можливість оцінити поширення диктаторських режимів у даний період.

Таблиця 1

Диктатори ХХ та початок ХХІ століття в Латинській Америці

[складено автором]

Рік	Особистість	Держава
1908-1935	Хуан Вісенте Гомес	Венесуела
1919-1930	Аугусто Легія-і-Сальседо	Перу
1930-1945	Жетуліо Варгас	Бразилія
1935-1941	Елеасар Лопес Контрерас	Венесуела
1930-1944	Хорхе Убіко	Гватемала
1930-1961	Рафаель Леонідас Трухільйо Моліна.	Домініканська Республіка
1931-1944	Максиміліано Ернандес Мартінес	Сальвадор
1932-1949	Тібурсіо Каріас Андіно	Гондурас
1933-1959	Фульхенсіо Батиста	Куба
1936-1956	Анастасіо Сомоса Гарсія	Нікарагуа
1946-1955	Хуан Домінго Перон	Аргентина
1953-1957	Густаво Рохас Пінілья	Колумбія
1954-1989	Альфредо Стресснер	Парагвай
1956-1963	Луїс Сомоса Дебайле	Нікарагуа
1957-1971	Франсуа Дювальє «Рара Дос»	Гаїті
1959-2008	Фідель Кастро	Куба
1967-1979	Анастасіо Сомоса Гарсія	Нікарагуа
1968 -1975	Хуан Веласко Альварадо	Перу
1971-1986	Жан-Клод Дювальє «Baby Дос»	Гаїті
1973-1990	Августо Піночет	Чилі
1976-1981	Хорхе Рафель Відела	Аргентина

1980-1989	Хосе Наполеон Дуарте	Сальвадор
1999-2014	Уго Чавес	Венесуела
2006- до нині	Даніель Ортега	Нікарагуа
2008-2019	Рауль Кастро	Куба
2014- нині	Ніколас Мадуро	Венесуела
2019	Мігель Діас-Канель	Куба

Яскравим прикладом є початок падіння демократичного уряду за Сальвадора Альєнди в Чилі, що з часом змінився на військову диктатуру Августа Піночета. Після інавгурації С. Альєнде почав втілювати в життя свою соціалістичну програму «La vía chilena al socialismo» («Чилійський шлях до соціалізму») [29]. Його діяльність включала націоналізацію великих промислових підприємств, зокрема мідевидобувної промисловості та банківської справи, реформування освіти та медичного обслуговування і продовження аграрної реформи попереднього президента Едуардо Фрея Монтальви [30]. Також його програма передбачала покращення соціально-економічного добробут найбідніших громадян Чилі. Націоналізація підприємств, що належали США та активна співпраця з СРСР стали передумовами погіршення дипломатичних відносин між Чилі та США. Тому США підтримали військовий переворот генерала Августо Піночета, що відбувся 11 вересня 1973 року [31]. Після приходу до влади А. Піночета відбувалися переслідування, катування та вбивства лівих, соціалістів та політичних критиків. За даними чилійського уряду, кількість страт та зникнень становила щонайменше 3095 осіб. Терористична операція «Кондор» (кампанія з переслідування та знищення лівої опозиції у низці країн Південної Америки у 1975-1983 роки), відбувалася за підтримки США та А. Піночета. Операція проходила в країнах, де панували диктаторські режим, а саме: в Чилі, Уругваї, Аргентині, Парагваї, Болівії та Бразилії [32]. Через таємний характер операції, точна кількість смертей, безпосередньо пов'язаних з операцією «Кондор» не відома та є причиною суперечок. За деякими оцінками, щонайменше було 60000

смертей з яких до 9000 припадає на Аргентину [33]. Операція завершилася падінням аргентинської хунти в 1983 році.

Слід зазначити, що США підтримували праві авторитарні режими, які гарантували стабільність, антикомунізм та економічну співпрацю. В свою чергу СРСР підтримували ліві авторитарні режими, які пропагували ідеї соціалізму та комунізму.

Марксистські ідеї в Латинській Америці поширювалися здебільшого в комуністичних партіях, університетах та серед інтелігенції. Латиноамериканські вчені орієнтувалися на європейських марксистів, в той час як комуністичні партії на радянську ідеологію. Одним з прикладів прояву підтримки СРСР лівих повстанських рухів є Громадянська війна в Гватемалі (1960-1996). Хоч дипломатичної співпраці між Радянським Союзом та Гватемалою не відбувалося, проте вони надавали допомогу через Кубу та Нікарагуа. Війна виникла на тлі глибокої соціальної нерівності, етнічної дискримінації та жорстокого правління Хорхе Убіко. Уряд Сполучених Штатів був занепокоєний поширенням комуністичних ідей та втратою земель, що належали компанії United Fruit Company, тому підтримав переворот в ході якого владу отримав військовий диктатор Хорхе Убіко. Він продовжував політику своїх попередників, яка передбачала величезні поступки компанії United Fruit Company та заможним землевласникам та підтримував жорстку трудову політику. Х. Убіко був один найжорстокіших тиранів що був коли-небудь в Гватемелі. Також він порівнював себе з Адольфом Гітлером. В ході продемократичного повстання 1944 року його було усунуто [34]. Військові дії не були зупинені, а переросли в десятирічну Гватемальську революцію. Протистояння велося між урядом (який підтримували США) та різними лівими повстанськими групами натхненними Кубинською революцією (FAR – Fuerzas Armadas Rebeldes, EGP – Ejército Guerrillero de los Pobres, ORPA – Organización del Pueblo en Armas, PGT – Partido Guatemalteco del Trabajo). У 1982 році вони об'єдналися в революційний національний фронт Гватемали (URNG). Основною його діяльністю була

координація боротьби проти уряду. Війна супроводжувалася масовими порушеннями прав людини, особливо проти корінного населення мая.

Радянський Союз підтримував марксистсько-ленінську ідеологію, яка стала фундаментом для багатьох лівих повстанських рухів. Через офіційні публікації, освітні курси та пропаганду повстанці черпали радянські концепції класової боротьби, антиімперіалізму, диктатури пролетаріату. Члени URNG проходили військову та політичну підготовку на Кубі, у Нікарагуа та СРСР. Зокрема, частина бойовиків URNG проходили курси в Москві та Гавані, де їх навчали радянські або кубинські інструктори. СРСР не постачали зброю до Гватемали напряму, але використовували своїх союзників для цього насамперед Кубу, Нікарагуа та інші прокомуністичні уряди або організації. Зброя, яка потрапляла до рук повстанців, часто була радянського або східноєвропейського виробництва, наприклад АК-47, РПГ. СРСР не мав вирішального впливу на хід війни в Гватемалі, як це було у В'єтнамі чи Афганістані. Проте він виступав частиною глобальної схеми підтримки лівих рухів, у межах якої держава отримувала: ідеологічну зброю, військових кадрів та техніку [35].

Висновок до другого розділу

Характер деколонізації Америки суттєво вплинув на форми подальшого економічного та політичного розвитку держав регіону. Незважаючи на формальне звільнення від колоніального режиму, новостворені держави залишалися вразливими до зовнішнього втручання, насамперед з боку США і СРСР. Латиноамериканські лідери намагалися скопіювати європейські моделі державного управління, але через слабкі інститути це призвело до встановлення авторитарних режимів. Каудилізм, диктатура та олігархія стали типовими формами правління в регіоні протягом XIX–XX століть. У XX столітті Латинська Америка стала ареною геополітичного протистояння США і СРСР, що лише поглибило кризу політичної легітимності. Усе це перешкоджало стабільному

розвитку, модернізації та інтеграції Латинської Америки у демократичний світовий порядок.

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ РОСІЇ В ПІДТРИМЦІ ТА ВСТАНОВЛЕНІ АВТОРИТАРИХ РЕЖИМІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

3.1. Роль Росії у підтримці та встановленні авторитарних режимів у Республіці Венесуелі

Республіка Венесуела держава на півночі Південної Америки. Зі 195 років її існування лише 46 характеризувалися відносною політичною стабільністю та демократичним режимом влади [36]. У 1830 році Венесуела отримує незалежність, а разом із нею розпочинається епоха авторитарного стилю правління або ж епоха диктаторів, яка тривала 105 років до смерті Хуана Вісенте Гомеса. Лише з 1935 року відбувається становлення нового демократичного курсу.

Впродовж другої половини ХХ ст. контакти між Венесуелою та СРСР були доволі обмеженими. Загалом, венесуельський уряд дотримувався капіталістичного курсу розвитку і намагався підтримувати партнерські стосунки із США. СРСР здійснив спробу поширити вплив на Венесуелу під час економічної кризи на початку 1960-их рр. за посередництва Куби. У відповідь, венесуельський уряд розірвав у 1961 році дипломатичні відносини з Кубою, офіційною причиною було зазначено співпрацю з комуністами та намірами вбити тодішнього президента Ромула Бетанкура. У 1969 році наступний президент Рафаель Кальдера відновив та покращив дипломатичні відносини з Кубою, СРСР та латиноамериканськими військовими диктатурами, проте визначального впливу на політику Венесуели СРСР не мав [37].

Активна співпраці між Венесуелою та РФ бере початок з 2004 р. Того року, опозиція добилася проведення референдуму щодо дострокового припинення повноважень президента Уго Чавеса, котрого громадськість вважала відповідальним за зростання злочинності у країні, і багато хто звинувачував у побудові диктаторського режиму. Референдум відбувся із суттєвими зловживаннями та порушеннями. США не визнали його результату і закликали

до розслідування порушень, тоді як РФ їх визнала та підтримала венесуельського президента. З цього моменту уряд Чавеса зайняв відверто антиамериканську позицію, про що можуть свідчити його звинувачення на адресу адміністрації Джорджа Буша молодшого щодо «боротьби з терором» у ході війни в Афганістані, розпочатої США після терактів 11 вересня 2001 року [38]. Особливо інтенсивною стала співпраця у військовій сфері. З 2005 року Венесуела закупила в Росії зброї на суму понад 4 мільярди доларів США (див.рис.3.1 та рис.3.2). Були проведені спільні тренувальні польоти та військово-морські навчання в Карибському морі [40,41]. Також, на дипломатичному рівні було обговорено 46 потенційних угод, що стосувалися гірничовидобувної промисловості, атомної енергетики, налагодження авіасполучення, освоєння космічного простору та розвитку вторинного сектору економіки [42]. Венесуела стала третьою країною, яка офіційно визнала незалежність Абхазії та Південної Осетії.

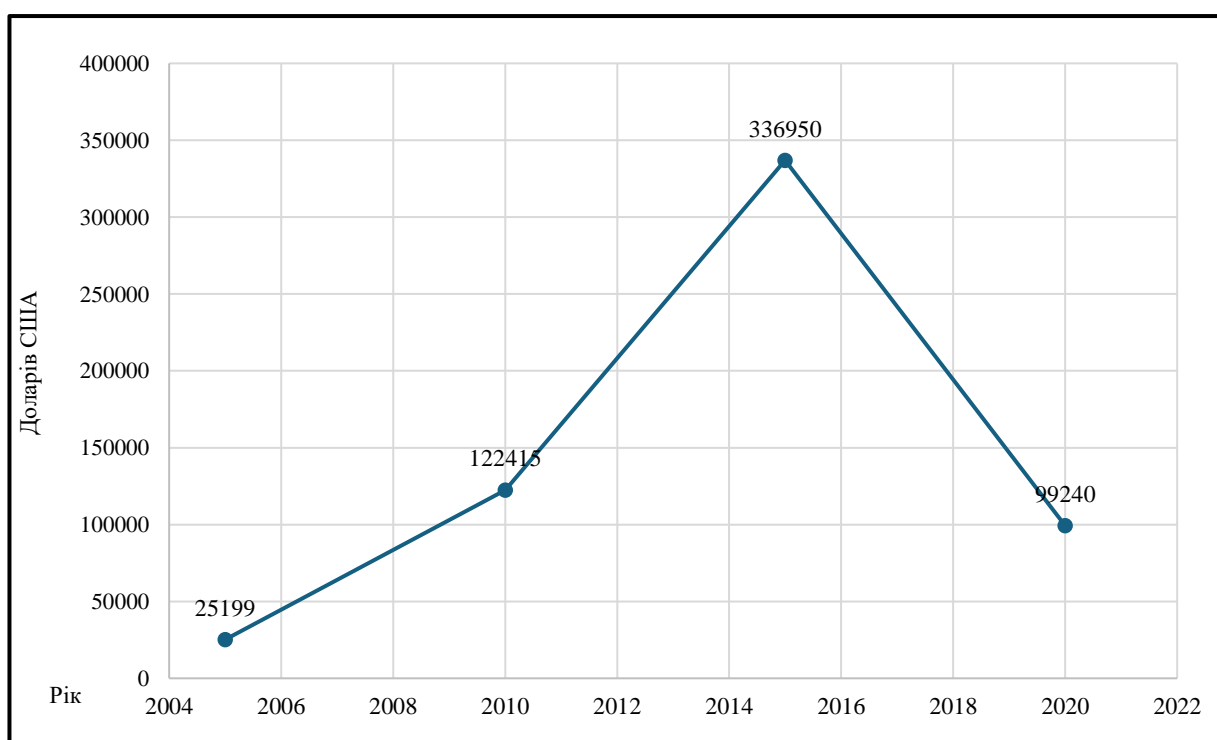

Рис.3.1. Динаміка експорту товарів з РФ до Венесуели

[побудовано автором на основі 39]

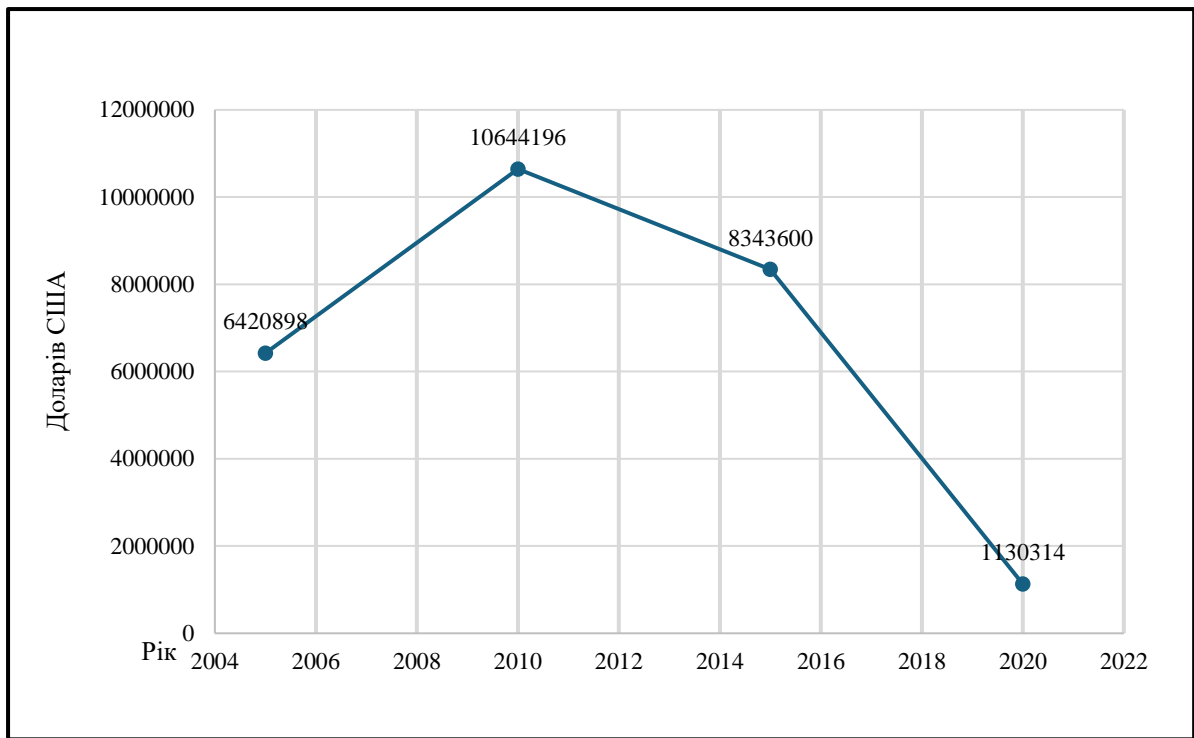

Рис.3.2. Динаміка експорту товарів з США до Венесуели
[побудовано автором на основі 39]

Соціально-економічна політика Уго Чавеса призвела до великих боргів та не зменшила рівень корупції і завершилася великою економічною кризою у Венесуелі. Після смерті Чавеса вплив Росії на політику Венесуели продовжує зростати. На позачергових президентських виборах з перевагою в 1% голосів перемагає політичний спадкоємець Чавеса Ніколас Мадуро, що продовжив антиамериканський курс свого попередника [43]. Його правління відзначалося недолугою економічною політикою, внаслідок якої в країні спалахували масові народні протести. Опозиція ініціювала безуспішну спробу дострокового припинення повноважень Н. Мадуро шляхом референдуму, проведення якого скасував сам Н. Мадуро. Загалом, правління Н. Мадуро відзначалося розширенням власних диктаторських повноважень.

У 2016 році було розпочато референдум про відкликання диктатора, проте за кілька днів до збору голосів його було призупинено. На тлі нестабільної ситуації у державі, російський уряд запропонував свою збройну допомогу на

випадок виникнення громадянської війни, а також розпочати співпрацю з проксі-лівими бойовиками і Боліваріанським альянсом для народів нашої Америки [44, 45].

Н. Мадуро було переобрано на другий термін у травні 2018 року (див.рис.3.3). Національна асамблея закликала бойкотувати вибори та не визнавати їх, посилаючись на порушення Конституцію 1999 року. Уряди Аргентини, Чилі, Колумбії, Бразилії, Канади, Німеччини, Франції та США визнали вибори нелегітимними, результати фальсифікованими, проте підтримали тимчасового президента Хуана Гуайдо [46].

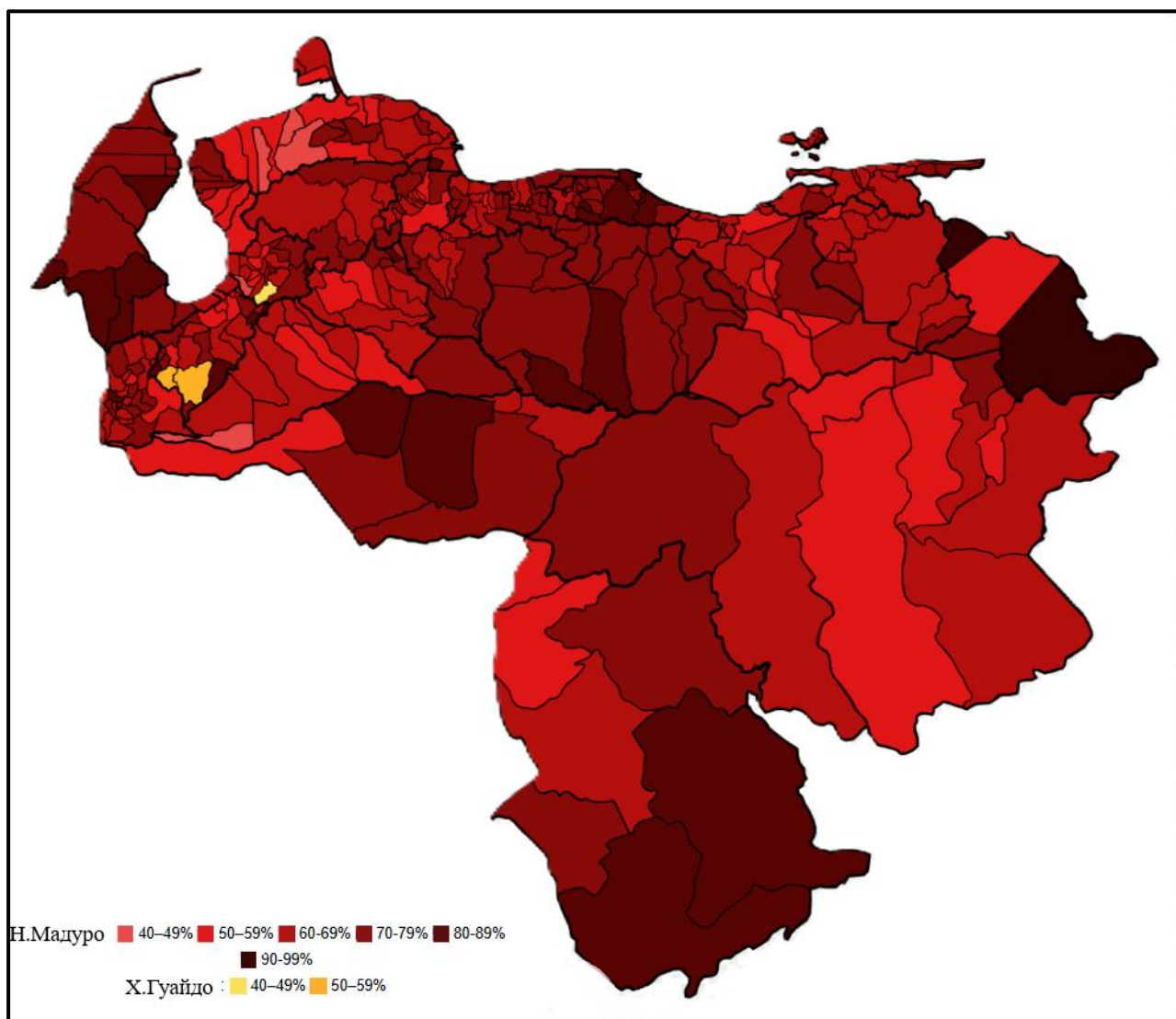

Рис.3.3. Рівень електоральної підтримки під час президентських виборів у Венесуелі 2018 році [47].

Росія та Китай визнали інавгурацію Ніколаса Мадуро, а з часом наклали вето на резолюцію Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, що закликала до нових президентських виборів у Венесуелі. Паралельно продовжувалася військова співпраця, а саме російська опозиція відправила до Венесуели два бомбардувальника, що здатні нести ядерні боєголовки та згодом провели спільні навчання [48]. Також доставили 3,5 тонни вантажів і 99 осіб у військовій формі на чолі з генералом Василем Тонкошкуровим, начальником Головного штабу Сухопутних сил російської армії. Також неподалік столиці розташований острів Орчіла, де розвинена інфраструктура морської авіації Венесуели, наявні аеродром й радіолокаційна станція. З боку очільників держави поступали неодноразові пропозиції щодо створення російської військової бази, проте поки вона не була створена [49].

На початку 2020 року уряд РФ привітав Луїса Парра з обранням наступним президентом Національних зборів та поверненням внутрішньо венесуельської політичної боротьби у «конституційне поле», що дозволить знайти мирний вихід із триваючої кризи [50]. Ніколас Мадуро підтримав вторгнення РФ в Україну та обговорив можливість розширення стратегічного партнерства [51, 52]. На президентських виборах 2024 року перемогу знову здобув Н. Мадуро без надання жодних доказів. Російська влада підтримала прихід до влади диктатора.

У вересні 2020 року Росія експортувала з Венесуели товарів на суму 14,6 млн доларів США та імпортувала з неї товарів на суму 231 тис. доларів США, що призвело до позитивного торговельного сальдо у розмірі 14,4 млн доларів США. Порівняно з 2019 роком експорт товарів з РФ до Венесуели зріс на 8,81 млн доларів США, тоді як імпорт зменшився на 26 тис. доларів США, що становить 10,1%, з 257 тис. доларів США до 231 тис. доларів США.

На початку XXI столітті відбулася зміна політичного курсу від демократії до авторитаризму. Венесуела посилила співпрацю з Російською Федерацією, відмовившись від колишнього партнерства зі США. Ця співпраця виявлялася передусім у військовій та дипломатичній сферах, а також у підтримці авторитарного правління, що призвело до ще більшої ізоляції Венесуели на

міжнародній арені. Також Росія зацікавлена у контролі наркотрафіка та наявності ще одної проросійської зони поряд з США.

3.2. Роль Росії у підтримці антидемократичного режиму у Республіці Кубі

Республіка Куба стала першою соціалістичною державою в Латинській Америці, яка була створена за зразком країн радянського блоку Східної Європи. Після Кубинської революції 1959 року до влади приходять Фідель Кастро. За час його правління поступово ліквідували капіталістичну систему шляхом встановлення централізованої планової економіки, відбулася колективізація сільськогосподарського виробництва та поширення й покращення певних соціальних послуг особливо в сільській місцевості. Також було розформовано армію Ф. Батісти та створено нові інституції на заміну колишнім профспілкам, політичним партіям та асоціаціям професійних робітників і фермерів [53]. Уряд Сполучених Штатів спочатку позитивно відреагував на Кубинську революцію, розглядаючи її як частину руху за встановлення демократії в Латинській Америці [54]. Проте підтримка Комуністичної партії, що була створена у 1925 році та сотні страт агентів Ф. Батісти, поліцейських та солдатів призвели до погіршення відносин між двома країнами. Нова аграрна реформа спровокувала погіршення відносин з США, бо за її умовами було експропрійовано тисячі акрів сільськогосподарських угідь (зокрема у великих землевласників США). Як наслідок були запроваджені санкції протягом 1960 і 1964 років, які зрештою включили повну заборону торгівлі між країнами та заморозили всі активи, що належать кубинцям у США [55].

На тлі цих подій формуються тісні економічні зв'язки з Радянським Союзом. Так у лютому 1960 року було укладено торговельну угоду з СРСР, згідно якої Куба отримувала радянську нафту в обмін на цукор [56]. Після невдалої спроби усунення від влади Ф. Кастро, що увійшла в історію під назвою «Операція у затоці Свиней». Відбувається Карибська криза 1962 року або переломний момент Холодної війни, який відіграє важливу роль у формуванні векторів розвитку зовнішньої політики Куби. Розміщення ядерної зброї Радянським Союзом на острові розглядалася як спосіб захисту від США (рис.3.4).

Рис. 3.4. План-схема розміщення радянських військ на Кубі 1962 рік [57]

Впродовж тридцяти років основними сферами співпраці були нафтохімічна, військова та економічна. Допомога СРСР становила значну частину річного бюджету країни. За весь період співпраці Куба отримала 33 мільярди доларів допомоги від СРСР [58]. Кубинські війська брали активну участь у багатьох війнах в Африці, як комбатанти або військові радники. Поки кубинці воювали, радянські війська забезпечували безпеку на Кубі. В той час, уряд США виступав проти присутності радянських військ на острові. Наприкінці 1980-х років кубинсько-радянські відносин погіршилися внаслідок лібералізації радянської політичної, економічної та соціальної політики.

Після розпаду Радянського Союзу інтенсивність співпраці з РФ знизилася, внаслідок чого Куба зіткнулася з серйозними економічними проблемами (див. рис.3.5). Після скасування щорічних радянських субсидій на суму від 4 до 6 мільярдів доларів США в державі відбувся дефіцит продовольства та палива. Фідель Кастро був змушений шукати нових великих союзників. Значну

підтримку тоді надали Китай, Венесуела та Болівія. З 1993 року кубинський уряд навіть почав приймати гуманітарну допомогу від США (як фінансову так і у вигляді продовольства, ліків) [59].

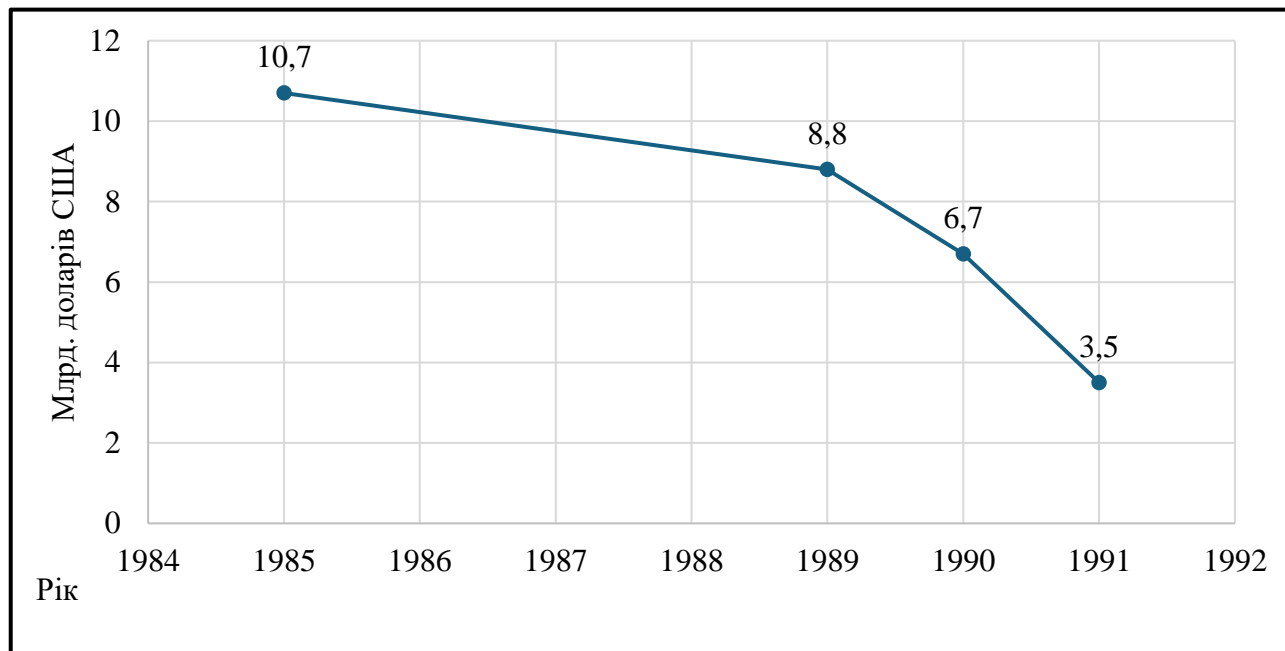

Рис.3.5. Динаміка торгівлі Куби-СРСР [побудовано автором на основі 60]

На 2000 рік торгівля між РФ та Кубою становила 700 мільйонів доларів США. Під час візиту російського лідера на острів було укладено угоди про співпрацю та надання кредиту на суму 50 мільйонів доларів США. Тоді ж було обговорено спільні проєкти по будівництву нікелевого заводу та атомної електростанції. Проте співпраця між державами не була налагоджена. Причиною цього можна вважати, що Росія прагнула отримати борг на суму приблизно 30 мільярдів доларів США від Куби (що був наданий СРСР). Кубинській уряд наполягав на частковому списанні та наголошував, що вони взяли на себе відповідальність за різкий розрив економічних відносин. На переговорах сторони не змогли прийти до спільного рішення, що в подальшому призвело до зниження торгівлі на суму до 214,2 мільйонів доларів (на Кубу припадало 0,03% російського експорту і 0,3% імпорту) [60]. Проте держава залишалася одним з основних торгових партнерів Росії в Латинській Америці займаючи четверте

місце після Бразилії, Еквадору та Аргентини, хоч і з великим відривом. На той момент відносини між державами мали номінальний характер. Починаючи з 2002 року Сполучені Штати Америки знову стали головним торговельним партнером, вони почали продавати продовольство Кубі відповідно нових поправок у законодавстві про торговельне ембарго. На початку 21 століття кубинська економіка дедалі більше інтегрувалася з економікою Венесуели, президент якої Уго Чавес використовував фінансові статки отримані з нафти для просування регіонального соціально-економічного порядку денного через Боліваріанський альянс народів Америки (ALBA), який мав запропонувати альтернативу вільному ринку та неолібералізму. У 2006 році Куба отримала кілька кредитів під гарантії уряду РФ на закупівлю 7 літаків. Кредитна угода 2007 року склала майже 62 мільйони доларів. За ці кошти було закуплено вживане обладнання, запчастини, двигуни, автомобілі, локомотиви та автобуси (див. рис.3.6 та рис. 3.7)

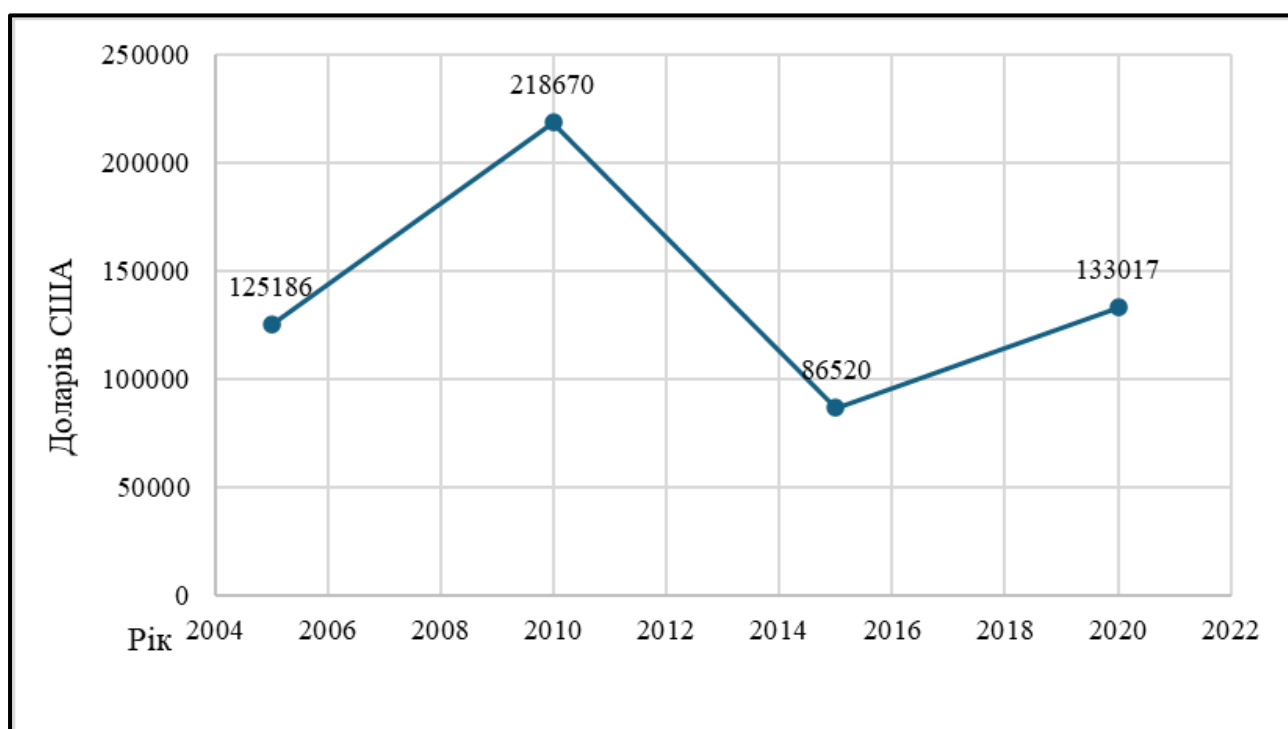

Рис.3.6. Динаміка експорту товарів з РФ до Куби

[побудовано автором на основі 39]

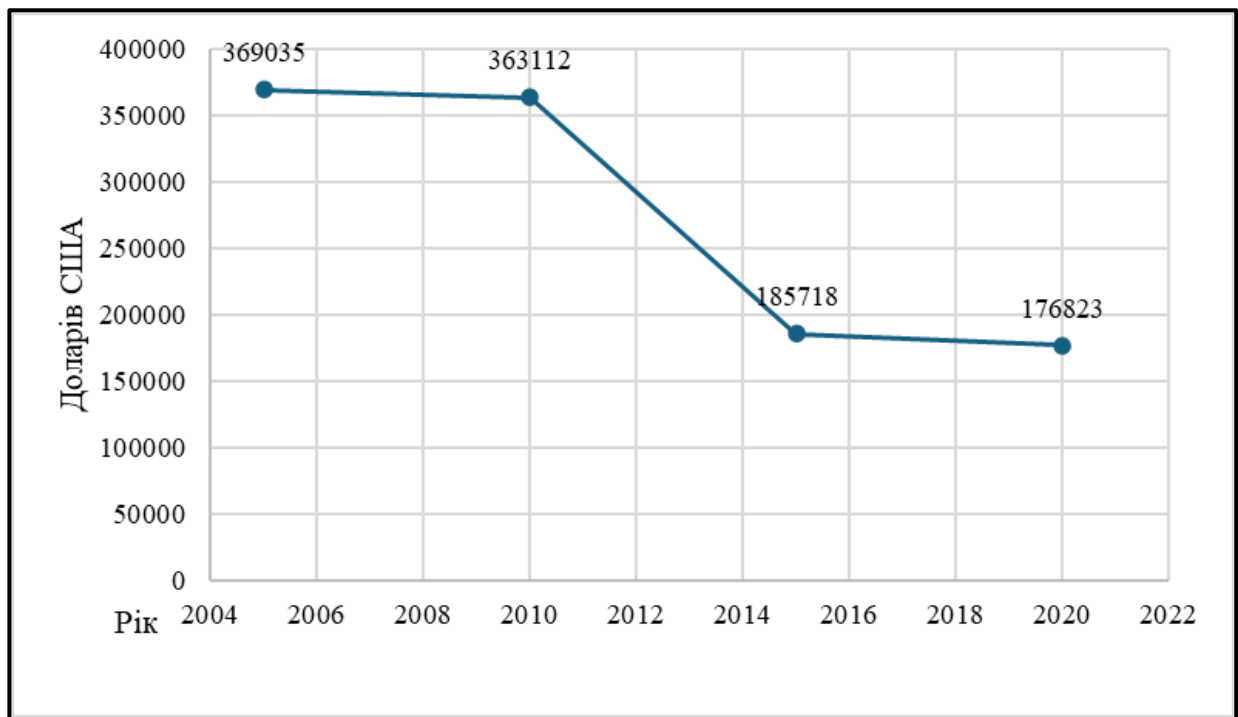

Рис.3.7. Динаміка експорту товарів з США на Кубу

[побудовано автором на основі 39]

У 2008 році Рауль Кастро та уряд підтримав політику країни-партнера, щодо війни в Південній Осетії. У 2008 році була надана гуманітарна допомога після стихійного лиха. Ця подія мала позитивний вплив на подальший розвиток взаємозв'язків між державами. Тоді було направлено 4 літаки з продовольством, медикаментами та будівельними матеріалами. У листопаді 2008 року Д. Медведєв відвідав Кубу, щоб зміцнити економічні зв'язки та дозволити російським компаніям бурити нафту на шельфі кубинських вод й видобувати нікель [61]. На початку 2009 року Рауль Кастро здійснив візит до держави-агресора, де відбулися переговори щодо надання кредиту на суму 20 мільйонів доларів та 25 000 тонн зерна як гуманітарної допомоги Кубі. В рамках цих переговорів були підписані угоди та в липні 2009 року у Мексиканській затоці було розпочато розвідку нафти, а також надано 150 млн доларів США на придбання будівельної та сільськогосподарської техніки [62, 63]. У 2013 році було розпочато співпрацю у освітній, медичній, гідрометеорологічній, космічній галузі.

Після анексії Криму Куба визнала його частиною Росії [64]. У липні 2014 року лідер РФ відвідав Кубу, де оголосив про рішення списати 90% боргу країни, що становило 35 мільярдів доларів США та оголосив про інвестування в нафтову промисловість [65]. У 2020 році Росія експортувала з Куби товарів на суму 4,59 млн доларів США та імпортувала з неї товарів на суму 1,15 млн доларів США, що призвело до позитивного торговельного сальдо у розмірі 3,43 млн доларів США. В порівнянні з минулим роком експорт Росії до Куби зменшився на 14,2 млн доларів США, що становить 75,6% з 18,8 млн доларів США до 4,59 млн доларів США, тоді як імпорт зменшився на 299 тис. доларів США, що становить 20,6% з 1,45 млн доларів США до 1,15 млн доларів США [66].

Кубинський уряд підтримав вторгнення Росії в Україну та звинуватив США у виникненні кризи. Також МЗС Куби заявило: «Конфлікт має бути вирішений дипломатичним шляхом та РФ має право на «самозахист» [67]. Мігель Діас-Канель діючий президент Республіки Куби відвідав державу-агресора у 2022 році. Під час зустрічі обидва представники верховної влади розкритикувала «несправедливі та неаргументовані» економічні санкції щодо своїх держав. Також побували на відкритті пам'ятника Фіделю Кастро в одному з районів столиці РФ [68]. У вересні 2023 року кубинське міністерство закордонних справ викрило мережу торгівлі людьми, яка діяла з Росії та мала на меті вербувати кубинців, які проживають як на Кубі так і в РФ як найманці для військових операцій проти України. У прес-релізі міністерство закордонних справ Куби заявило, що «Куба не бере участі у війні в Україні» та що «Куба має тверду та чітку історичну позицію проти найманства» [69].

Основними важелями впливу Росії на авторитарні режими в Латинській Америці стали військова співпраця, енергетичні проекти, фінансові кредити та дипломатична підтримка. Через ці сектори РФ активно зміцнює позиції лояльних до неї режимів, зокрема на Кубі. РФ виступає не лише економічним партнером, а й політичним покровителем, легітимізуючи нелегітимні вибори, блокуючи міжнародні резолюції та підтримуючи антизахідну риторику. Таким чином, її

роль полягає у стабілізації та збереженні влади авторитарних лідерів на фоні внутрішніх криз і міжнародної ізоляції.

3.3 Роль Росії у встановленні та підтримці антидемократичних режимів у Республіці Нікарагуа

З моменту здобуття незалежності від Іспанської корони та згодом Великої Британії держава пережила низку заворушень, диктатур, американську окупацію, фінансові кризи, Нікарагуанську революцію та війну Контрас. Окупація Сполученими штатами Америки відбувалася з 1909 по 1933 роки. Основною причиною вторгнення стало прагнення зупинити будівництво Нікарагуанського каналу. Даний проєкт нікарагуанський уряд планував втілити без участі США, що ставило під загрозу їх монопольний контроль над торговими потоками в регіоні. Завдяки окупації через ряд насильницьких дій, таких як вбивство А. Сандіно та фальсифікацію виборів до влади приходиться Анастасіо Сомоса Гарсія.

За часи найдовшої військової диктатури родини Сомоса, яка тривала 43 роки протягом 20 століття, велася активна співпраця з США [70]. Під час Нікарагуанської революції, у 1979 році до влади приходять цивільно-військова коаліція за підтримки партизанського руху санданістів, що сповідували марксистську ідеологію на чолі з Данієлем Ортегою Сааведрою. З того періоду було розпочато зміцнення дипломатичних відносин з Радянським Союзом. Для протистояння новому уряду з боку США були сформовані різні повстанські групи, відомі під загальною назвою «Контрас». Адміністрація Р. Рейгана надавала допомогу у вигляді фінансування, забезпечені зброєю та навчання для повстанців. Угруповання базувалися на півночі Гондурасу та на півдні Коста-Рики [71]. Водночас Нікарагуа стає ареною активного протистояння в ході «Холодної війни». Внаслідок посилення міжнародної напруженості, сандіністський уряд просив у СРСР надати їм військову та економічну допомогу. З 1981 року були надані кредити на суму 73,2 млн. доларів США спрямовані переважно на імпорт радянських товарів, кредит для будівництва великомасштабних гідроелектростанцій та наземної станції з системою «Інтерсупутник» на узбережжі Тихого океану. Військова допомога була одним

з важливим елементів співпраці та досягла значних масштабів. Зокрема армія Нікарагуа використовувала озброєння, що на 90% складалося з наданої техніки Радянським Союзом. В цей період також було надано важкоозброєні ударні гелікоптери Мі-24 та транспортні гелікоптери Мі-17 [72].

Після розпаду СРСР співпраця між Нікарагуа та Росією, як наступницею Радянського Союзу значно скоротилася. Це пов'язано з приходом до влади демократичного президента Віолети Чаморро. Було скасовано багато сандиністських політичних рішень, прийнято конституційні, земельні, освітні реформи (замінено підручники на нові, які були оплачені Агентством США з міжнародного розвитку). Протягом 16 років перемогу на виборах здобували правоцентриські уряди. Проте поліпшення соціального становища та економічного піднесення в державі не відбувалося.

У 2006 році на президентських виборах здобуває перемогу Даніель Ортега над консервативним кандидатом Едуардо Монтеалегре. Новообраний президент обіцяв підтримувати ринкові економічні реформи своїх попередників, викоринити корупції в уряді та покращити соціально-економічне становище населення. Формальний вступ Нікарагуа до Угоди про вільну торгівлю між Центральною Америкою та Домініканською Республікою (CAFTA-DR) зі Сполученими Штатами допомогло залучити інвестиції та створити робочі місця, що сприяли економічному розвитку. У 2007 році було скасовано борг держави перед Міжамериканським банком розвитку. Нікарагуа продовжувала наполягати на регіональній стабільності та мирних відносинах зі своїми сусідами. У 2007 році було врегульовано Міжнародним судом ООН територіальні суперечності з Республікою Гондурас та у 2009 році з Коста-Рикою щодо використання річки Сан-Хуан, яка протікає вздовж кордону між країнами. Було поновлення дипломатичні відносин з РФ. Уряд Нікарагуа визнав та підтримав окупацію Південної Осетії та Абхазії, за що майже одразу держава отримала кредит на суму 1 мільярд доларів США від Росії [73]. У 2008 році уряд РФ ухвалив та надав гуманітарну допомогу на суму 200 тисяч доларів США, яка налічувала обладнання для лікарень, поліції та армії, а також

комп'ютери і генератори [74]. Наприкінці 2008 року була зупинена допомога США (на суму 64 млн доларів США) та Європи причиною стало занепокоєння щодо фальсифікацій виборів та порушення прав людини й демократії. Економічна підтримка зі сторони РФ залишалася важливою для республіки, тоді були підписано угоди про співпрацю в енергетичній, гірничодобувній, туристичній, сільськогосподарській, військовій сфері (див.рис.3.8 та рис.3.9)[75].

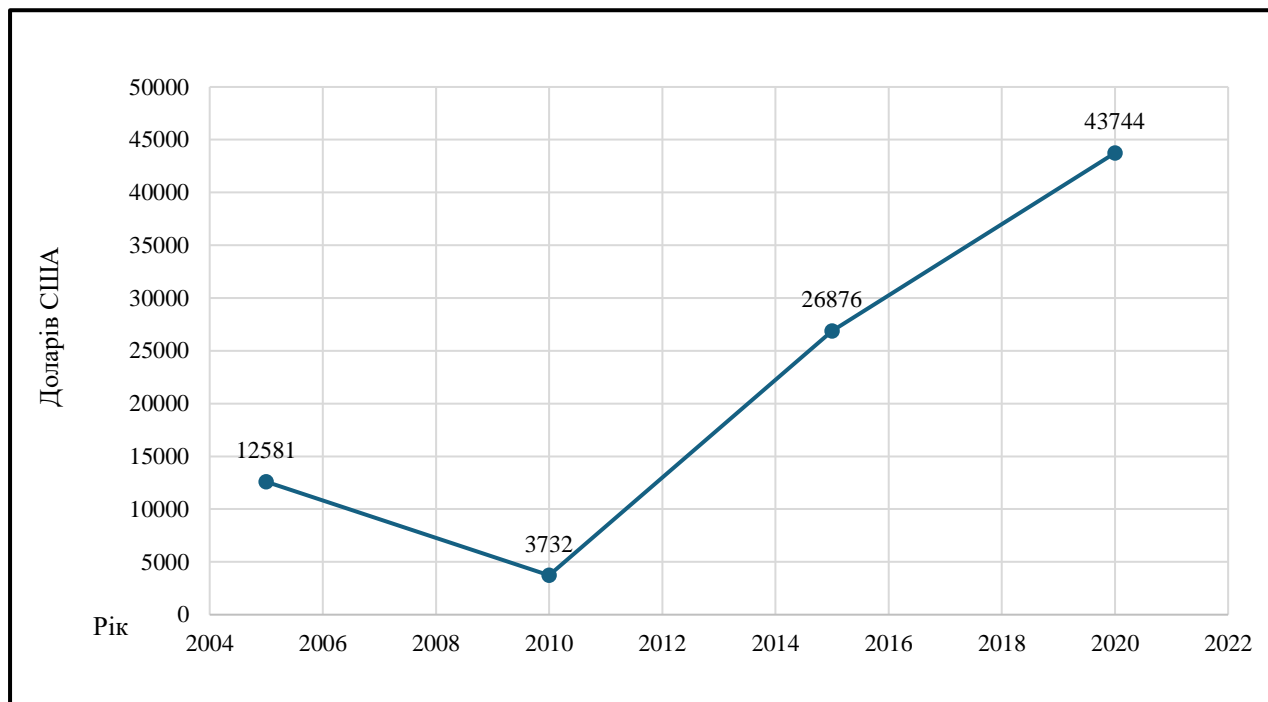

Рис.3.8. Динаміка експорту товарів з РФ в Нікарагуа
[побудовано автором на основі 39]

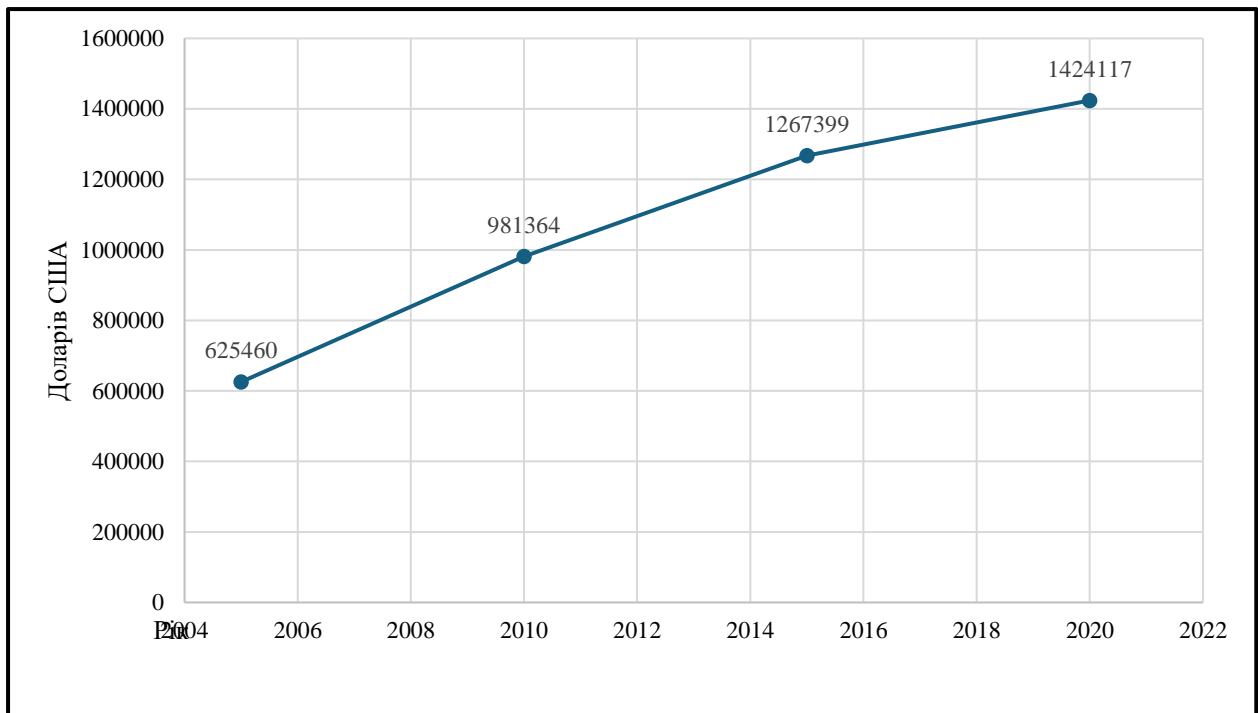

Рис.3.9. Динаміка експорту товарів з США в Нікарагуа
[побудовано автором на основі 39]

У жовтні 2011 року Верховний суд Нікарагуа скасував конституційну заборону на послідовне переобрання президента, що дозволило Д. Ортезі знову балотуватися та виграти президентські вибори у листопаді тоді він був звинувачений у фальсифікації виборів.

Слід зазначити, режим Ортеги отримував значну вигоду від енергетичної ініціативи PetroCaribe (з Венесуели постачалася сира нафта за зниженою ціною, яку потім уряд Нікарагуа перепродавав за ринковими цінами). Значну частину прибутку вкладали в соціальні програми, що дозволило знизити бідність в державі та отримувати підтримку серед електорату. Також Нікарагуа продовжувала бути великим бенефіціаром САФТА-DR, оскільки США залишалися її найбільшим торговельним партнером, незважаючи на економічне втручання Китаю та Росії. З 2014 року посилюється співпраця з Китаєм. Проте РФ залишається одним з основних торговельних партнерів Нікарагуа. Станом на січень 2022 року держава-агресор експортувала товарів з Нікарагуа на суму 1,97 млн доларів США та імпортувала товарів на суму 804 тис. доларів США, що

призвело до позитивного торговельного сальдо у розмірі 1,16 млн доларів США. В порівнянні з 2021 роком експорт Росії до Нікарагуа зменшився на 1,6 млн доларів США, що становить 44,9%, з 3,57 млн доларів США до 1,97 млн доларів США, тоді як імпорт зменшився на 164 тис. доларів США, що становить 17%, з 969 тис. доларів США до 804 тис. доларів США. Протягом 2023 року основними статтями експорту з держави агресора до Нікарагуа були азотні добрива на суму 63,2 млн доларів США, вакцини, плазма крові, антисироватки на суму 29,7 млн доларів США та змішані мінеральні та хімічні добрива на суму 8,87 млн доларів США (див.рис.3.9). Основними статтями експорту з Нікарагуа до РФ були арахіс на суму 4,31 млн доларів США, кава 579 тис. доларів США та тютюн на 98,9 тис. доларів США (див.рис.3.10) [76].

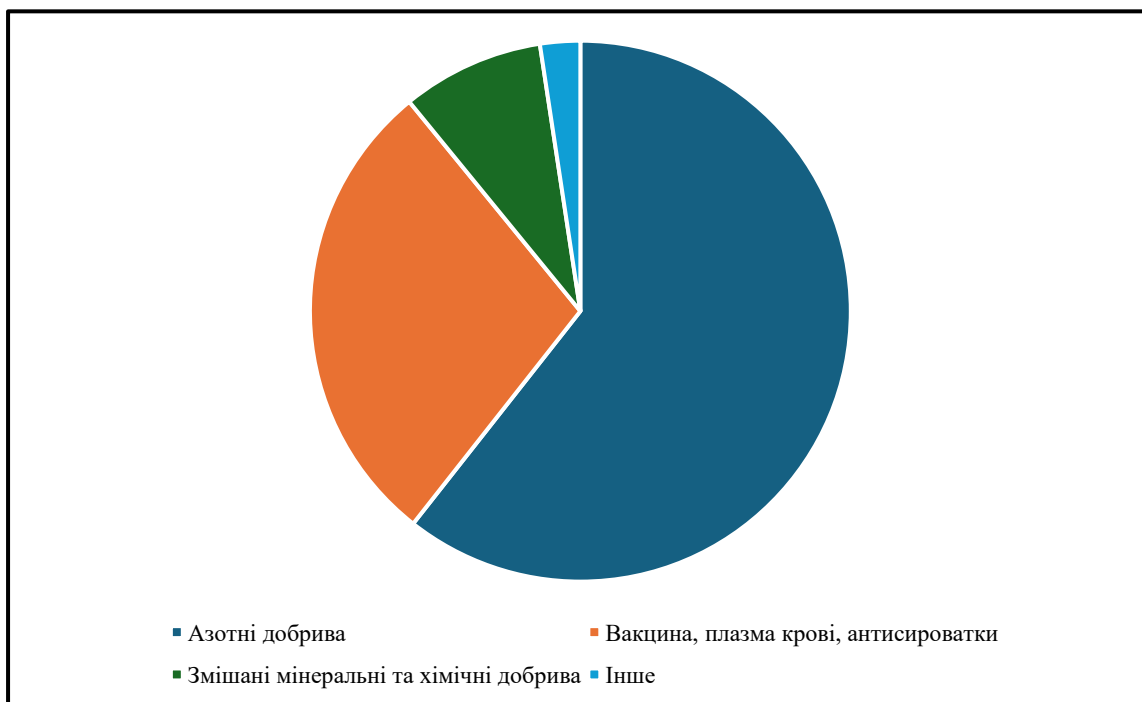

Рис.3.10. Експорт основних груп продуктів з РФ до Нікарагуа
[побудовано автором на основі 76]

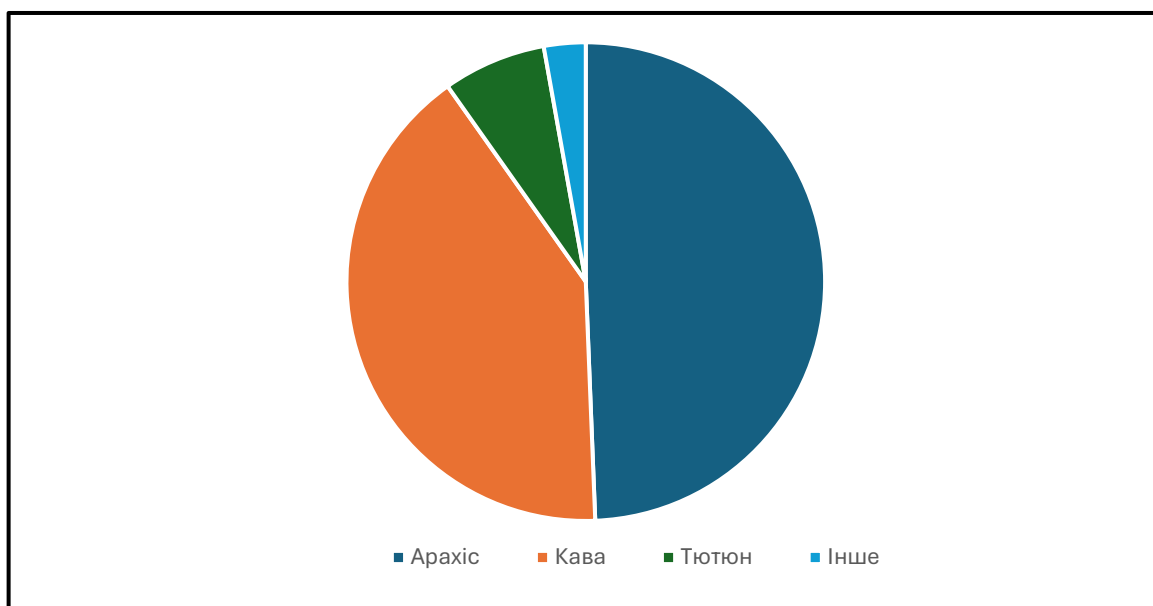

Рис.3.11. Експорт основних груп продуктів з Нікарагуа до РФ Нікарагуа
[побудовано автором на основі 76]

Уряд Нікарагуа офіційно визнав анексію Криму, назвавши півострів частиною держави агресора [77]. Демократичні інституції втратили свою незалежність за правління Данієля Ортеги. З 2018 по 2024 рік було закрито 3300 громадських організацій. Напередодні президентських виборів 2021 року влада заарештувала понад 40 осіб, пов'язаних з опозицією, включаючи кандидатів у президенти, лідерів приватного сектору, працівників неурядових організацій, правозахисників та журналістів. Лише п'ятьом менш відомим кандидатам у президенти з невеликих партій, союзних із сандиністами було дозволено балотуватися проти діючого президента. У 2022 році очільник держави надав контроль сандиністам над усіма 153 муніципалітетами Нікарагуа на муніципальних виборах закріпивши однопартійне правління. Даніель Ортега підтримав російське вторгнення в Україну та в червні 2022 року запросив російські війська для проведення навчань й тренувань на військових база та задля забезпечення гуманітарних місій у державі, таких як надання допомоги у разі стихійного лиха [78].

Росія відіграє важливу роль у підтримці авторитарного режиму Д. Ортеги, надаючи політичну, економічну та військову підтримку. РФ легітимізує дії нікарагуанської влади на міжнародній арені, зокрема визнаючи сумнівні вибори та підтримуючи репресивну політику проти опозиції. Така співпраця дозволяє Росії зміцнювати свою присутність у Латинській Америці.

Висновки до третього розділу

Авторитарні режими Куби, Венесуели та Нікарагуа значною мірою залежать від підтримки Російської Федерації, яка стала для них головним зовнішньополітичним союзником. РФ надає їм кредити, інвестиції, військову допомогу та політичне прикриття на міжнародній арені. Підтримуючи нелегітимні вибори, блокуючи міжнародні резолюції та надаючи військову підтримку автократам, РФ часто перешкоджає спробам демократичної зміни влади, консолідуючи негласний блок авторитарних, антидемократичних держав, серед яких вона прагне бути лідером. Така політика зміцнює позиції РФ в Латинській Америці, дозволяючи їй компенсувати втрати впливу на «Заході» й демонструвати світові образ альтернативної моделі міжнародного порядку. Слід зазначити, що таким чином Росія формує регіональну мережу лояльних режимів, що слугують її стратегічним інтересам.

ВИСНОВКИ

Процес деколонізації Латинської Америки, зумовлений як ослабленням метрополій унаслідок зовнішніх і внутрішніх криз, так і неспроможністю колоніальних держав створити інклюзивні політичні та економічні інститути, призвів до формального здобуття незалежності, проте не забезпечив сталого розвитку регіону. Іспанська колонізаційна модель заснована на експлуатації, ієрархії та монополізації, сприяла закладенню екстрактивних інституцій, які обмежували економічну мобільність, політичну участь і правовий захист для широких верств населення. Хоча Латинська Америка здобула незалежність проте проблема соціальної нерівності, низької продуктивності та інституційної нестабільності суттєво уповільнило її розвиток. Країни зіткнулися з глибокою політичною кризою, спричиненою відсутністю легітимного уряду, слабкістю новостворених інституцій та суперечностями всередині еліт. Попри спроби впровадження республіканських форм правління та створення конституцій за зразком моделей, нестабільність, боротьба за владу та мілітаризація сприяли формуванню авторитарних режимів, зокрема феномену каудилізму. У результаті демократичної модернізації, регіон поєднав олігархічні республіки та диктаторську владу, де правові норми ігнорувалися, а стабільність забезпечувалася не інституційними, а силовими методами.

На початку ХХ століття в Латинській Америці сформувалася тенденція до встановлення диктаторських режимів, зумовлена історичною відсутністю демократичних традицій, спадком каудилізму та соціально-економічною нестабільністю. Відкриті або приховані військові правління, як у випадках з А. Піночетом у Чилі чи Х. Убіко в Гватемалі, характеризувалися придушенням опозиції, централізацією влади та частою підтримкою зовнішніх сил, зокрема США або СРСР, залежно від ідеологічної орієнтації режиму. В умовах геополітичного протистояння Холодної війни регіон став ареною для боротьби між правими антикомуністичними та лівими соціалістичними рухами, що

супроводжувалося масштабними порушеннями прав людини, збройними конфліктами.

На початку XXI столітті відбулася зміна політичного курсу від демократії до авторитаризму у Венесуелі. Посилена військова, дипломатична співпраця з Росією сприяла встановленню та підтримці авторитаризму у Венесуелі. Також Росія зацікавлена у контролі наркотрафіка та наявності ще одної проросійської зони поряд з США. Республіка Куба стала першою соціалістичною державою в Латинській Америці затвердивши модель політичного та економічного устрою, орієнтовану на радянський зразок, що зумовило її довготривалу залежність від СРСР, а згодом — від Російської Федерації. Після розриву з США, Куба увійшла до сфери впливу СРСР, отримуючи значну фінансову, військову та технологічну допомогу, що дозволило режиму зберігати стабільність попри економічну ізоляцію. В умовах пострадянського трансформування міжнародної політики, відносини Куби з РФ набули прагматичного характеру, зосередженого на енергетиці, кредитах та політичній підтримці. У сучасний період Росія виступає важливим стратегічним союзником для кубинського авторитарного режиму, забезпечуючи його політичну легітимацію на міжнародній арені та підтримуючи його в умовах загостреного протистояння із західними країнами. Від моменту здобуття незалежності Нікарагуа пережила низку політичних та економічних викликів, включаючи іноземні окупації, диктатури, революційні трансформації та фінансові кризи. Після Нікарагуанської революції 1979 року країна активно зміцнювала співпрацю з Радянським Союзом, що було спрямовано на військову та економічну підтримку. У період після розпаду СРСР відбулися спроби демократизації, які не забезпечили сталого соціально-економічного розвитку. Повернення до влади Д. Ортеги супроводжувалося поступовим послабленням демократичних інститутів, концентрацією влади та репресивною політикою щодо опозиції, що було підкріплено активною підтримкою Російської Федерації у політичній, економічній та військовій сферах. Незважаючи на формальну інтеграцію в регіональні економічні структури, сучасна зовнішня політика

Нікарагуа спрямована на зміцнення стратегічних зв'язків із державами, які підтримують авторитарну модель управління.

У XXI столітті країни регіону, зокрема Венесуела, Куба і Нікарагуа, зміцнили авторитарні режими за підтримки Росії, яка виступає ключовим стратегічним союзником, забезпечуючи політичну, економічну і військову підтримку, що посилює регіональні нерівності та політичну нестабільність. Натомість Росія зміцнює антидемократичний блок як на глобальному рівні – зокрема в ООН, де низка країн підтримує її ініціативи під час голосувань, – так і в безпосередній близькості до Сполучених Штатів. Це дозволяє їй послаблювати геополітичний вплив США навіть у їхній прикордонній зоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Flint, C., & Taylor, P. J. *Political geography: world-economy, nation-state and locality*. Routledge, 2018.
2. Яценко, Б. П., Стафійчук, В. І., Брайчевський, Ю. С. *Політична географія і геополітика: Навч. посібник*. Київ. 2007.
3. Livingstone, D. *The Geographical Tradition: Episodes in the History of a Contested Enterprise*. Wiley. 1995.
4. Linz, J. J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Lynne Rienner Publishers, 2000
5. Brooker, P. *Authoritarian regimes*. *Comparative politics*, 2011, 102-117.
6. Applebaum, A. *Autocracy, Inc: The dictators who want to run the World*. Random House, 2004.
7. Radu, M. *Dilemmas of Democracy and Dictatorship: Place, Time and Ideology in Global Perspective (Vol. 141)*. Transaction Publisher, 2006.
8. Bautista, M. A., González, F., Martínez, L. R., Muñoz, P., & Prem, M. *The geography of repression and opposition to autocracy*. *American Journal of Political Science*, 67(1), 2023, 101-118.
9. Moore, B. *Social origins of Dictatorship and Democracy*. Peregrine Books. 1969
10. Zumbunn, A., & Freitag, M. *The geography of autocracy. Regime preferences along the rural-urban divide in 32 countries*. *Democratization*, 30(4), 2023, 616–634.
11. Koch, N. *Spatializing authoritarianism*. Syracuse University Press, 2022.
12. Kopeček, V., Hoch, T., & Baar, V. *De facto states and democracy: the case of Abkhazia*. *Bulletin of geography. Socio-economic series*, (32), 2016, 85-104.
13. De Tocqueville, A. *The Old Regime and the French Revolution*. New York: Anchor Books, 1955.
14. De Tocqueville, A. *De la démocratie en Amérique. Vol. I (1st ed.)*. Paris: Librairie de Charles Gosselin, 1835.
15. Duverger, M. *Social Structures*. In *The Study of Politics* Dordrecht: Springer Netherlands, 1972, 54-108.
16. Linz, J. J. & Stepan, A. *The breakdown of democratic regimes*. Johns Hopkins University Press, 1978.
17. Diamond, L. *Elections without democracy: Thinking about hybrid regimes*. *Journal of democracy*, 13(2), 2002, 21-35.

18. Gentile, E. *La via italiana al totalitarismo: Il partito e lo stato nel regime fascista*. Rome: La Nuova Italia Scientifica, 1995.
19. Van den Bosch, J. *Mapping Political Regime Typologies*. *Przegląd politologiczny*, (4), 2014, 111-124.
20. *Democracy Index 2024/ Economist Intelligence Unit*. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/> (Last accessed: 02.05.2025).
21. Стафійчук В.І. *Політична географія світу: Навчальний посібник* / Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016.
22. Яценко Б. П. *Політична географія і геополітика : навч. посіб.* К.: Либідь, 2007, 255 с.
23. *History of Latin America*. Britannica: веб-сайт. URL: <https://www.britannica.com/place/Latin-America> (дата звернення: 05.04.2025).
24. Acemoglu, D. & Robinson, J. *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Crown Currency, 2013.
25. Hamill, M. *Caudillismo, Caudillo* in *Encyclopedia of Latin American History and Culture*. New York: Charles Scribner's Sons. Vol. 2, 1996, 38-39.
26. *Continuismo: The Search for Political Longevity in Hamil*, republished from *Continuismo in Central America and the Caribbean*. *The Inter-American Quarterly*. 2: 1940, 56-74.
27. Smith, P. *Democracy in Latin America: Political Change in Comparative Perspective*. New York: Oxford University Press, 2005, 20-22.
28. De la Fuente, A. *Children of Facundo: Caudillo and Gaucho Insurgency during the Argentine State-Formation Process*. Durham: Duke University Press, 2000.
29. De COPESA, M. *Plan económico*. 1971
30. Collier, S. & Sater W. *Revolution in liberty 1964-70*. Cambridge University Press. 1996, 313-314
31. Qureshi, L. *Nixon, Kissinger, and Allende: US involvement in the 1973 coup in Chile*. Rowman & Littlefield, 2008
32. *Argentine dictator Videla dies in prison at age 87*. *Global news*: веб-сайт. URL: <https://globalnews.ca/news/570913/argentine-dictator-videla-dies-in-prison-at-age-87/> (дата звернення: 05.04.2025).
33. Bevins, V. *The Jakarta Method: Washington's Anticommunist Crusade and the Mass Murder Program that Shaped Our World*. *PublicAffairs*. 2020, 266-267.

34. Guatemalan Army Waged 'Genocide,' New Report Finds. The New York Times: веб-сайт. URL: <https://www.nytimes.com/1999/02/26/world/guatemalan-army-waged-genocide-new-report-finds.html> (дата звернення: 20.04.2025).
35. Loveman Br. & Davies, Th. The Politics of antipolitics: the military in Latin America . Rowman & Littlefield , 1997.
36. Political regime. Our World in Data : веб-сайт. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/political-regime-bmr?tab=chart&time=1875..latest&country=~VEN> (дата звернення: 02.03.2025).
37. History of Venezuela. Britannica: веб-сайт. URL: <https://www.britannica.com/topic/history-of-Venezuela> (дата звернення: 02.03.2025).
38. Profile: Hugo Chavez. BBC: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-10086210> (дата звернення: 02.03.2025).
39. Trade map: Trade statistics for international business development. URL: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c558%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1 (дата звернення: 02.03.2025).
40. Russian bombers land in Venezuela. BBC news: веб-сайт. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7609577.stm> (дата звернення: 02.03.2025).
41. Russia forges nuclear links with Venezuela. France24: веб-сайт. URL: <http://www.france24.com/en/20080925-russia-nuclear-putin-chavez-nuclear-energy> (дата звернення: 02.03.2025).
42. Venezuela Russia discuss 46 cooperation projects. News.xinhuanet: веб-сайт. URL: http://news.xinhuanet.com/english/2008-11/07/content_10321514.htm (дата звернення: 03.03.2025).
43. Venezuela audit confirms Nicolas Maduro electoral victory. BBC: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-22866490> (дата звернення: 03.03.2025).
44. Venezuela starts validating recall referendum signatures. BBC: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36576771> (дата звернення: 03.03.2025).
45. How Russia Could Intervene in a Venezuelan Civil War. Nationalinterest: веб-сайт. URL: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/how-russia-could-intervene-venezuelan-civil-war-21724> (дата звернення: 03.03.2025).
46. Opponents slam Venezuelan President Nicolas Maduro's election victory as a sham: веб-сайт. URL: <https://edition.cnn.com/2018/05/20/americas/venezuela-elections> (дата звернення: 03.03.2025)

47. Mapa_Eleições_Venezuela. Wikimedia: веб-сайт.
URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a5/Mapa_Elei%C3%A7%C3%B5es_Venezuela_2018.svg/330pxMapa_Elei%C3%A7%C3%B5es_Venezuela_2018.svg.png (дата звернення: 03.03.2025)
48. In Venezuela, Russia pockets key energy assets in exchange for cash bailouts. The Washington Post: веб-сайт. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/in-venezuela-russia-pockets-key-energy-assets-in-exchange-for-cash-bailouts/2018/12/20/da458db6-f403-11e8-80d0-f7e1948d55f4_story.html (дата звернення: 03.03.2025)
49. Чи з'явиться російська база у Венесуелі. Armyinform: веб-сайт. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/14/chy-zyavytsya-rosijska-baza-u-venesueli/> (дата звернення: 03.03.2025)
50. Russia praises election of Venezuelan parliament chief. Anadolu Agency: веб-сайт. URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/russia-praises-election-of-venezuelan-parliament-chief/1694472> (дата звернення: 03.03.2025)
51. Venezuela's Maduro slams sanctions against Russia as 'madness'. France24: веб-сайт. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20220303-venezuela-s-maduro-slams-sanctions-against-russia-as-madness> (дата звернення: 03.03.2025)
52. Putin and Maduro discussed increasing partnership between Russia, Venezuela - IFX. Reuters: веб-сайт. URL: <https://www.reuters.com/world/putin-maduro-discussed-increasing-partnership-between-russia-venezuela-ifx-2022-03-01/> (дата звернення: 03.03.2025)
53. Cuba. Britannica: веб-сайт. URL: <https://www.britannica.com/place/Cuba/Cultural-institutions#ref129488> (дата звернення: 07.03.2025)
54. Rabe, St. Eisenhower and Latin America: The Foreign Policy of Anticommunism: University of North Carolina press, 1988 p. 123-125
55. The Economic Impact of U.S. Sanctions with Respect to Cuba. Section 2-3,
56. Fauriol G. Cuba The International Dimension: Transaction Publishers, 1990, 42-45.
57. Cuban missile crisis: веб-сайт. URL: <https://cdn.britannica.com/68/146468-050-1DA4EC07/Soviet-military-buildup-Cuba-1962.jpg> (дата звернення: 07.03.2025)
58. The Cuban Economy: A Soviet Showcase?/ Analysis Report. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP85T00287R000901450001-4.pdf> (дата звернення: 07.03.2025)
59. Health consequences of Cuba's Special Period, CMAJ: Canadian Medical Association Journal. 179 (3): 257. 2008.

60. Rouvinski V., JEIFETS V. Rethinking Post-Cold War Russian–Latin American Relations: Taylor & Francis, 2022 p.206-222
61. Medvedev in Cuba to improve ties. BBC News: веб-сайт. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7753676.stm> (дата звернення: 10.03.2025)
62. Cuba and Russia strengthen ties as Raúl Castro visits Moscow. The New York Times: веб-сайт. URL: <https://www.nytimes.com/2009/01/30/world/americas/30iht-cuba.4.19816875.html> (дата звернення: 10.03.2025)
63. Russia to drill for oil off Cuba. BBC News: веб-сайт. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8175704.stm> (дата звернення: 10.03.2025)
64. These are the 6 countries on board with Russia's illegal annexation of Crimea. Business Insider: веб-сайт. URL: <https://www.businessinsider.com/six-countries-okay-with-russias-annexation-of-crimea-2016-5> (дата звернення: 10.03.2025)
65. Putin kicks off Latin America tour with Cuba stop. Bigstory: веб-сайт. URL: <http://bigstory.ap.org/article/putin-kicks-latin-america-tour-cuba-stop> (дата звернення: 10.03.2025)
66. Cuba-Russia. The Observatory of Economic Complexity: веб-сайт. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/cub> (дата звернення: 10.03.2025)
67. Cuba blames U.S. for the crisis in Ukraine, but stops short of endorsing Putin's invasion. Miami Herald: веб-сайт. URL: <https://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/americas/cuba/article258694343.html> (дата звернення: 10.03.2025)
68. Cuba's president praises Putin, blames US for invasion of Ukraine. El Pais: веб-сайт. URL: <https://english.elpais.com/international/2022-11-23/cubas-president-praises-putin-blames-us-for-invasion-of-ukraine.html> (дата звернення: 10.03.2025)
69. Cuba uncovers 'human trafficking ring' recruiting for Russia's war in Ukraine. The guardian: веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/05/cuba-uncovers-human-trafficking-ring-recruiting-for-russias-war-in-ukraine> (дата звернення: 10.03.2025)
70. Growth of Opposition. U.S. Library of Congress: веб-сайт. URL: <https://countrystudies.us/nicaragua/16.htm> (дата звернення: 12.03.2025).
71. Nicaragua. Britannica: веб-сайт. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nicaragua/> (дата звернення: 12.03.2025).
72. Nicaragua: The Sandinistas. A Very Thin Line: The Iran-Contra Affairs: веб-сайт. URL: https://www.brown.edu/Research/Understanding_the_Iran_Contra_Affair/n-sandinistas.php (дата звернення: 12.03.2025).

73.El Presidente de la República Nicaragua Decreto. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА № 11-2021.URL:http://www.cancilleria.gob.ni/publicaciones/r_osetia_s.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

74.Russian Warships Visit Cold War Ally Nicaragua. Radio Free Europe Liberty: веб-сайт.URL:https://www.rferl.org/a/Russian_Warships_Visit_Cold_War_Ally_Nicaragua/1359580.html (дата звернення: 14.03.2025).

75.Nicaragua's Ortega defiant after US, Europe yank aid. The Christion Science Monitor: веб-сайт.
URL:<https://www.csmonitor.com/World/Americas/2008/1206/p25s08-woam.html> (дата звернення: 14.03.2025).

76.Russia-Nicaragua.The Observatory of Economic Complexity: веб-сайт.
URL:<https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/nic> (дата звернення: 14.03.2025).

77.Nicaragua recognizes Crimea as part of Russia. Kyivpost: веб-сайт.
URL:<https://archive.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/nicaragua-recognizes-crimea-as-part-of-russia-341102.html> (дата звернення: 14.03.2025).

78.Президент Нікарагуа дозволив введення військ РФ у країну. Suspilne media: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/248560-prezident-nikaragua-dozvoliv-vvedenna-vijsk-rf-u-krainu/> (дата звернення: 14.03.2025).

ДОДАТКИ

Індекс демократизації в країнах Латинської Америки за 2024 рік

[побудовано автором на основі 20]

	Держава	Індекс демократії
1	Аргентина	6,51
2	Болівія	4,26
3	Бразилія	6,49
4	Чилі	7,83
5	Колумбія	6,35
6	Коста-Рика	8,29
7	Куба	2,58
8	Домініканська Республіка	6,62
9	Еквадор	5,24
10	Сальвадор	4,61
11	Гватемала	4,55
12	Гайана	6,11
13	Гаїті	2,74
14	Гондурас	4,98
15	Ямайка	6,74
16	Мексика	5,32
17	Нікарагуа	2,09
18	Панама	6,84
19	Парагвай	5,92
20	Перу	5,69
21	Суринам	6,79
22	Тринідад і Тобаго	7,09
23	Уругвай	8,67
24	Венесуела	2,25